دیدارێک لەگەڵ مانووسی کۆمەبی گابریال گارسیا مارکیز.. وەرگێرانی لە ئینگلیزییەوە : عەبدوڵا سەمان(مەشخەڵ)

سازدانی : گەشاری لەکۆینەوەی چەپی نوێ

لەم دیدارەدا گابریال گارسیا مارکیز؛ پێشنیاری حکومەتێک دەکات کە بتوانێت خزمەتی هەژار دەخەش بکات. مانووسی کۆمەبی گابریال گارسیا مارکێز؛ وەرگێری خەڵاتی نۆبڵ بۆ ئەدەب ١٩٨٢؛ تەژی پێنجشەممە ١٧ ی نیسانی ٢٠١٤، لە تەمەنی ٨٧ ساڵیدا ژیانئاوایی لەکردین. گابریال گارسیا مارکێز بەناوبانگترین نووسەری ئەمریکای لاتین بوو؛ هەروەها چەپێکی مولتەزیم بوو. دەقی ئەم چاوپێکەوتنەی خوارەوە لە ژمارە ١٣٨ ی ئازار-نیسانی ١٩٨٣ی گەشاری لەکۆینەوەی چەپی نوێدا بڵاوکراوەتەوە.

دەقی دیدارەکە

گەشاری لەکۆینەوەی چەپی نوێ : ئایا دەتوانین ئاوەژێک لە شێوازی گەشەسەندنی بیروباوەڕی سیاسیت بدەینەوە؟ باوکت کێنەخوازە. کۆمەبیا دوای سەربەخۆیی لە ئیسپانیا لە ساڵی ١٨١٩وە؛ بە سەدەیەک شەڕی ناوخۆی پچڕپچڕدا تێپەڕی، دوو پارتی سیاسی لە دژی چەکانی سەدەی نۆزدە هاتنەبوون: پارێزەران کە فەلسەفەی نەریتگەرایییان لەسەر بنەمای بنەماڵە، کەنیسە و دەوڵەت بوو؛ و لیبراڵەکان کە ئازاد لە بیرکردنەوە و دژە ڕۆحانیی و لیبڕاڵی ئابووری بوون. خوێناوێترین شەڕکانی نێوان ئەم دوو لایەنە جەنگی هەزار ڕۆژە (١٨٩٩-١٩٠٢) بوو کە وەاتەکەی ئیفلاس و وێران کرد. لە کۆمبیا باوە دەڵێین کەنەپەرستبوون یان لیبراڵ بوون بێندە بۆی کە باوکت چییە، بەڵام دیارە باوکت بە هیچ شێوەیەک کاریگەری لەسەر بیرکردنەوەی سیاسیت نەبووە چونکە زۆر زوو بڕیاری چەپت هەبژارد. ئایا ئەم هەوڵستە سیاسییەت کاردانەوەیەک بوو بڕامبەر بە بنەماڵەکەت؟

گابریال گارسیا مارکیز : نا؛ بەو جۆرە کاردانەوەم دژی بە بنەماکەم نەبووە ، چونکە دەبێت لەبیرتان بێت کە هەرچەندە باوکم کۆنەپارێزە، بەڵام باپیرم کەسێکی لیبڕاڵ بووە. ئێنگە بیروباوەڕی سیاسیم لە سەرەتاوە لەلای ئەوەوە هاتبن، چونکە لەبری ئەوەی لە منداڵیدا چیرۆکی ئەفسانەییم بۆ بگێڕنەوە، بۆ گێڕانەوەی ترسناک لەبارەی دوایین شەڕی ناوخۆ کە بیرکردەوە ئازادیخواز و دژە پیاوانی ئایینی، دژ بە حکومەتی کۆنەپەرستی هەڵیان گیرساندبوو، دڵخۆشی دەکردم. هەروەها باپیرم باسی کۆمەڵکوژی کرێکارانی کێگەی مۆزی بۆ دەکردم کە لە ئاراکاتاکا لە ساڵی لەدایکبوونمدا ڕوویدابوو (١). کەواتە دەبینیت بنەماکەم کاریگەریان لەسەر من هەبووە بەڵو یاخیبوون نەک بەڵو بەرزاگرتنی سیستەمی دامەزراو.

گۆڤاری لەکەینەوەی چەپی نوێ : تۆ لەیادتە کەی و لەکوێ یەکەم دەقی سیاسی خۆت خوێندەوە؟

گابریال گارسیا مارکیز : قوتابخانەی ناوەندیم لە زیپاکیرا؛ پۆلێکی لەو مامۆستایانەی کە لە ساڵانی سیەکانی سەدەی ڕابردوودا لەلایەن مارکسیستێکەوە لە کۆلۆژی ڕاهێنانی مامۆستایان لە سەردەمی حکومەتی چەپی سەرۆک ئاڵفەنسۆ لەپەزدا وانەیان پێگوترابوو.(٢) مامۆستای جەبر لە کاتی پشووی نێوان وانەکاندا ماتریالیزمی مێژوویی پێ دەوتینەوە، مامۆستای کیمیا کتێبی لینین پێ دەداین و مامۆستای مێژووش باسی ململانێی چینایەتی بۆ دەکردین. کاتێک ئەو زیندانە سەهۆڵاویەم بەجێهێشت، نەمدەزانی باکوور و باشوور لە کۆلۆن، بەڵام دوو قۆناغەتی زۆر بەهێزم هەبوو. یەکێکیان ئەوە بوو کە هەمانی باش دەبێ گواستنەوەیەکی شیعریی واقیع بێت و ئەوی دیکەیان ئەوە بوو کە داهاتووی نزیکی مرۆڤایەتی لە سۆسیالیزمدایە.

گۆڤاری لەکەینەوەی چەپی نوێ : ئایا قەت ئەندام بوویتە لە حیزبێکی کۆمۆنیستیدا؟

گابریال گارسیا مارکیز : من لە تەمەنی بیست ساڵیدا بە ماوەیەکی کورت سەر بە شانەیەکی حیزبی کۆمۆنیست بووم، بەڵام بیرم ناچێت هیچ کارێکی سەرنجڕاکێشم کردبێت. من زیاتر هاوسۆزی حیزب بووم نەک جەنگاوەرێکی ڕاستەقینە. لەو کاتەوە پەیوەندی من لەگەڵ کۆمۆنیستەکاندا هەوراز و نشێوی زۆری بەخۆوە بینیوە. زۆرجار ئەمە کێشەمان هەبووە چونکە هەر جارێک هێوستێک دەگرمەبەر کە ئەوان حەزیان لێی نییە، ڕۆژنامەکانیان بەجیددی هەرش دەکەنە سەرم. بەڵام من هەرگیز بە ئاشکرا تەنانەت لە خراپترین ساتەکانیشدا ئیدانەم نەکردوون.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : من و تۆ لە ساڵی ١٩٥٧ پێکەوە گەشتی ئەمانیای ڕۆژهەڵاتمان کرد و سەردانی ئەوەی هیواکانمان بە سۆسیالیزمەوە چەسپاندبوو، بەڵام ئەوەی بینیمان بەدڵمان نەبوو. ئایا ئەو سەفەرە قۆناغێتی سیاسی ئەوەی گۆڕی؟

گابریال گارسیا مارکیز : بەڵاستی کاریگەرییەکی تەواو یەکلاکەرەوەی لەسەر بیروباوەڕی سیاسیم هەبوو. ئەگەر لەیادت بێت من ئەو کات لە زنجیرە وتارێکدا بە گۆڤارێکی بڵگەتاز،(٣) کاریگەرییەکانی ئەو گەشتەم لەسەر بیروباوەڕی سیاسیم باس کردووە. وتارەکانم بە خواستی خۆم دوای نزیکەی بیست ساڵ جارێکیتر بڵاوکرانەوە ئەویش نەک وەک ئەوەی من دەیبینم لەدەرەوەی هەر بەرژەوەندییەکی ڕۆژنامەوانی یان سیاسی، بەڵکو بە ناکۆک لەگەڵ گۆشەنیگای سیاسی خۆم نیشانی بدەن.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : ئەی هیچ ناکۆکییەک هەبوو لەو نێوەدا؟

گابریال گارسیا مارکیز : نەخێر، هیچ ناکۆکییەک نەبووەن. کتێبەکەم یاسایانە ئامادەکرد و ئاخنیمە نێو کۆ بەرگەکانی بەرهەمەکانم و بەتەواوەتی خستمنەڕوو کە بە چاپە بەربڵاوکانیان لە هەموو گۆشە و شۆقامێکی کۆڵۆمبیا دەفرۆشرێن. یەک وشەم تیایاندا نەگۆڕیوە. لەمەش زیاتر، پەموایە هیچ ونکردنەوەیەک لەسەر سەرچاوەی قەیرانی ئێستای پەڕەندا لەو بابەتانەدا دەدۆزرێتەوە کە دەگماتیستەکانی ئەو سەردەمە دەیانگوت لەلایەن ئەمریکاوە پارێیان پێدراوە. ئەوەی جێی پێکەنینە ئەوەیە کە هەر ئەو دەگماتیستیانە ئەمڕۆ دوای بیست و چوار ساڵ لەسەر کورسییە ئارامەکانی دامەزراوە سیاسی و دارایەکانی بەرژوازیدا جێگیرن لە کاتێکدا مڕۆو ڕاستی و دروستی من دەسەلمێنێت.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : ئەی بەچوونت چییە سەبارەت بەوەی کە پێ دەڵێن دیموکراسییەکانی خۆڕئ؟

گابریال گارسیا مارکیز : ناوەندی گریمانەی ئەو وتارانە ئەوەیە کە دیموکراسییەکانی خۆڕئ بە شێوەیەکی ڕاستەقینە سۆسیالیستی نەبوون و هەرگیزیش نابنە سۆشیالیست ئەگەر ئەو ڕێگایە بگرنەبەر کە لەسەری بوون، چونکە سیستەمی سۆشیالیزم دانی بەو بارودۆخە تایبەتییانە دانادەنا کە لە هەر وڵاتێکدا زاڵ بووەن. سیستەمێک بوو کە لە دەرەوە لە لایەن یەکێتیی سۆڤیەت و لە ڕێگەی حیزبە کۆمۆنیستییە ناوخۆییە دەگمەن و بە ئەندەشکانەوە سەپێنرا کە تاکە بیرکردنەوەیان ئەوە بوو کە مۆدێلی سۆڤیەت لە کۆمەڵگایەکدا جێبەجێ بکەن کە ناگونجێت.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : با بچینە سەر یەکێکی تر لە ئەزموونە هاوبەشەکانمان ، ئەوکاتانەی لە پەرلەمانی لاتینا، ئاژانسی هەواڵی کوبا بووین. من و تۆ هەردووکمان کاتێک حزبی شیوعی کۆنی کوبا دەستیکرد بە دەستبەسەرداگرتنی زەرەک لە دامەزراوەکانی شارەش، دەستمان لەکار کێشایەوە پێت وایە ئەمە بیارێکی دروستمان دا؟ یان پێت وایە تەنها ئاڵۆگۆڕێک بوو لە پرسیەکی درۆژخایەندا کە ئەمە نەمانتوانی بەو شێوەیە بیبینین؟

گابریال گارسیا مارکیز : پێم وایە بیارەکەمان بە جەهەشتنی پەرلەمانی لاتینا دروست بوو. ئەگەر ئەمە دەستمان بە دیدگاکانمانەوە بگرتایە، لە کۆتاییدا مەری دژە شارەش، نۆکەری ئیمپریالیست و هەتادواییمان بۆناوچەوانەوە دەلکا، کە دەگماتیستەکانی ئەو سەردەمە بەسەرتدا دەیان چەسپاند . ئەوەی من کردووم، ئەگەر لەبیرتان بێت، ئەوە بوو کە خەم خستە پەراوێزەوە. من لەنزیکەوە زەر بەوردی دیقەتی پرسەی گۆشەسەندنی کوبام دەکرد ئەو کاتەی خەریکی نووسینی کتێب و سیناریۆی فیلمی ماڵمانکانم بووم لە مەکسیک. هوانگەی من ئەوەیە کە هەرچەندە شارەش دوای هاچوونە زریانییە سەرتاییەکان ڕووەوکی سەخت و هەندەکجار دژ بەیەکی گرتەبەر، بەڵام هەشتا ئاسەی نەزمەکی کەمەڵایەتی پەشکەش دەکات کە دیموکراسیتر و دادپەروەرتر و زیاتر لەگەڵ پێداویستییەکانمان دەگونجێت.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : ئایا تۆ دڵنیایت؟ ئایا هەمان هەکارەکان هەمان ئەنجام بەرهەم ناهێنن؟ ئەگەر کوبا سیستەمی سۆڤییەت وەک مۆدێلێک وەربگرێت (دەوڵەتەکی تاکە حزبی، ناوەندگەرایی دیموکراسی،جنۆقابەکانی ژێر دەسەڵاتی حکومەت، ڕێکخراوە ئەمنییەکان کە کۆنترۆڵی توند بەسەر دانیشتووانداە دەکەن)، ئایا بەدەستهێنانی "نەزمی دادپەروەر و دیموکراسی" بەو شێوەیە قورس نابێت لەوە وەک چۆن لە یەکێتیی سۆڤییەتدا هەیە؟ ئایا تۆ لەم شتە ناترسیت؟

گابریال گارسیا مارکیز : کێشەی ئەم شیکارییە خاڵی دەستپێکردنیەتی. تۆ لەو بنەمایەوە دەست پێدەکەیت کە کوبا مانگی دەستکردێکی سۆڤییەتییە و من باوەڕم بەوە نییە. پێم وایە شارەشی کوبا بیست ساڵە لە باری نائاسایییدایە بەهۆی دوژمنایەتی و تەنگەیشتنی ئەمریکاوە کە تەحەمول بە سیستەمێکی ئاتەرناتیڤی حکومەت ناکات کە نزیک هێڵ میل لە کەناراوەکانی فلۆریدا دوورە.

ئەمە خەتای یەکێتیی سۆڤییەت نییە، کە بەبە هاوکاری ئەو (پاڵنەر و ئامانجەکانی هەرچییەک بن) شارەشی کوبا ئەمڕۆ بوونی نەدەبوو. لە

کاتەکدا دوژمنایەتی بەردەوامە، دەخی کوبا تەنیا لە ڕووی باری نائاسایی‌ەوە دەتوانرێت حوکم بدرێت کە ناچاریان دەکات بە شێوەیەکی بەرگریکارانە و لە دژی کایەی بەرژەوەندی مڵژوویی و جوگرافی و کولتووری سروشتی خۆیان مامەڵە بکەن. کاتێک دەخەکە ئاسایی بووەوە، ئۆکات دەتوانین جارێکی تر باسی بکەینەوە.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : فیدێل کاسترۆ پشتیوانی لە چوونە ژوورەوەی یەکێتیی سۆڤیەت کرد بۆ یۆگۆسلاڤیا،(ئەمە ڕاستە لەگەڵ ڕاچاوکردنی هەندێ شت)، هەڵوێستی تۆ چی بوو؟

گابریال گارسیا مارکیز : من لەو کاتەدا ناڕازایەتییەکی گشتیم کرد و ئۆگۆر هەمان دەخ سەرهەڵبدات جارێکی دیکە هەمان شت دەکەمەوە. تاکە جیاوازی لە نێوان هەڵوێستی من و فیدێل کاسترۆ (چاو تا چاو لە هەموو شتێکدا وەک یەک نابینین) ئەوەیە کە ئەو لە کاتێیدا ڕاوایەتی بۆ دەستوەردانی سۆڤیەت هێنا و من هەرگیز ڕاوایەتی نادەم. بەڵام ئەو شیکارییەی کە لە وتارەکێیدا سەبارەت بە دەخی ناوخۆیی دیموکراسییەکانی خاڵێک کردبووی، زۆر ڕاخنەگرانەتر و بەهێزتر بوو لەوەی کە من لە وتارەکانمدا کردوومە کە ساتێک لەمەوبەر باسمان دەکرد. لە هەر حاڵەتێکدا داهاتووی ئەمریکای لاتین لە هەنگاریا، پۆڵەندا، یان چیکۆسلۆڤاکیا هەرگیز دیاری ناکرێت، بەڵکو لە خودی ئەمریکای لاتین دیاری دەکرێت. بیرکردنەوە لە هەر شتێکی تر وەسوەسەیەکی ئەوروپییە و هەروەها هەندێک لە پرسیارە سیاسییەکانتان بۆنی ئەم وەسوەسەیەی لێدێت.

**گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : لە ساڵانی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا و دوای ڕاخنەلێگرتنە بۆناوبانگەکەی شاعیری کوبا هەبەرتۆ پادیلا، (٤)پادیلا لەلایەن پۆلیسی ئەمنییەوە دەستبەسەرکرا بە سین و جیم لەسەر هەڵوێستە سیاسییە "گومانلێکراوەکان"ی لە بەرهەمکانیدا، دوای مانگێک و دوای دانپێدانانی بە ئاشکرا بە مەیلی دژە شۆڕش ئازادکرا. ئەمڕۆ لافاوێکی ڕاخنەی ڕاشنبیرانی ئەوروپی و ئەمریکای لاتینی لێکەوتۆتەوە. ئەمڕۆ وەک ڕووداوێکی گرنگ لە پەیوەندی نێوان نووسەران و شۆڕش دەبینرا چ وەک سەردەرهێنانی ستالینیزمێکی نادیار، یانیش وەک سەلماندنی ئەوەی کە ڕاشنبیری بەرژوازی خیانەت لە ئەرکەکانی خۆیان دەکەن بە وەستانیان لە بەرەی شۆڕشی لە ژێر گەمارۆدا حەسرکراو. هەندێک لە هاوڕێکانتان بە خەمۆکی خەمان لە ژێمی کوبا دوور خستەوە، بەڵام تۆ نەتکرد. تۆ واژێت لەسەر ئەو تێلێگرامە ناڕازایەتییە نەکرد کە ئەمە ناردمان. تۆ سەردانی کوبات کرد و بوویتە هاوڕێی فیدێل. چی وای لێکردیت کە

هەوڵستەکی ئاوا لەبار لە بەرامبەر ژنەمی کوبا بگرتەبەر؟
گابریال گارسیا مارکیز : زانیاری باشتر سەبارەت بەوەی کە بەراستی چی ڕوویداوە و هەروەها ڕوانگەیەکی سیاسی پگەیشتووتر بوو وای لەکردم بتوانم بە ئارامی و سەبر و تگەیشتنەکی مرۆیی زیاترەوە سەیری دۆخەکە بکەم.

گفتاری لەکەینەوەی چەپی نوێ : جگە لە تۆ ژمارەیەکی زۆر لە نووسەران لە ئەمریکای لاتین باس لە سۆشیالیزم (مارکسیست-لینینیست) دەکەن وەک بەدیلەکی خوازراو. پتوانییە ئەمە جۆرەک لە سۆشیالیزمی "مۆدێرن" بێت؟ سۆشیالیزم چیتر ئەبستراکتەکی بەخشندە نییە، بەڵکو واقیعەکی تا ڕادەیەک ناسەرنجاکێشە. ئایا هاوڕان لەسەر ئەوەی کە ئەوەی لە پەرەندا ڕوویدا، کەس باوەڕی بەوە نەکات کە چینی کرێکار لەو وڵاتانەدا دەسەڵاتدارە؟ ئایا دەتوانن بژاردەی سەیەم بە کیشوەرەکەمان لە نێوان سەرمایەداریی خراپ و "سۆسیالیزم"ی خراپدا ببینن.
گابریال گارسیا مارکیز : من باوەڕم بە بژاردەی سەیەم نییە. من پەم وایە بەدیلەکان زۆرن ، هەنگە تەنانەت بەدیلەکانیش بەقەد ژمارەی وڵاتانی ئەمریکای لاتینی ئەمە و لەنەویاندا ئەمریکاش هەبن. من قەناعەتم وایە دەبێت چارەسەری خەمان بدەزینەوە. دەتوانین لە هەر شوێنەک کە بتوانین سوودمەند بین لەوەی کە کیشوەرەکانی دیکە لە مێژووی درێژخایەنی پ لەپەشۆی خەیاندا بەدەستیان هێناوە، بەڵام نابێت بەردەوام بین لە کەپیکردنیان بە شۆەیەکی میکانیکی وەک ئەوەی تا ئێستا کردوومانە. بەم شۆەیە لە کۆتاییدا دەتوانین مارکسی خەمان لە سۆسیالیزم بەدەست بهێنین.

گفتاری لەکەینەوەی چەپی نوێ : قسەکردن لەسەر بژاردەکانی تر، حکومەتی فەرەنسا چ هەڵوێستەک دەگرێت لە ئەمریکای لاتین؟
گابریال گارسیا مارکیز : لەم دواییانەدا لە نیوەڕۆ خوانەکدا لە مەکسیک، سەرۆک میتران(٥) لە کەمپەینێک نووسەری پرسی، "چاوەڕوانی چی لە فەرەنسا دەکەن؟" وەڵامەکەیان گفتوگۆیەکی وروژاند کە بەرەو ئەوە هێشت کە کە دوژمنی سەرەکی کێیە. ئەوروپییەکانی سەر مەزهەکە کە قەناعەتیان هەبوو کە لە لەواری هەندێک نەخشاندنی نوێی جیهاندان کە لەسەر شەوازی یانەتا بوون،(٦)دەیانگوت دوژمنی سەرەکییان ئەمریکایە. من وەڵامی پرسیارەکەی سەرەکم دایەوە (هەمان پرسیارەکە کە ئێستا دەیکەیت) بەم شۆەیە وتم، "بەو پێیەی هەریەکەمان دوژمنی ژمارە یەکمان هەیە، ئەوەی پێویستمانە لە ئەمریکای لاتین دەستەکی ژمارە یەکە. فەرەنسای سۆسیالیستی دەتوانێت

ئەو هاوڕێیە بێت".

گۆڤاری لەکۆبینەوەی چەپی نوێ : ئایا پێتوایە دیموکراسی وەکچۆن لە وڵاتانی سەرمایەداری پێشکەوتووەدا هەیە، لە وڵاتانی جیهانی سێیەمیشدا جیاوازە؟
گابریال گارسیا مارکیز : دیموکراسی لە جیهانی پێشکەوتووەدا بەرهەمی گۆشەسەندنی خەباتە و بە پێچەوانەوە نییە. هەوڵدان و چاندنی لە دڵخی خامەکێیدا لە وڵاتانی (وەک ئەوانەی ئەمریکای لاتین) کە کلتوورێکی تەواو جیاوازیان هەیە، ئەوندەی هەوڵدان بە چاندنی سیستەمی سڤیەت لەوڕدا، تەقلیدی و ناواقیعییە.

گۆڤاری لەکۆبینەوەی چەپی نوێ : تۆ وای دەبینی کە دیموکراسی جۆرێک لە خۆشگوزەرانی وڵاتە دەوڵەمەندەکانە، لێیادت نەچێت ئەو دیموکراسییە هەگبەری خەساتی پارێزگاری لە مافی مرۆڤ کە تۆ بەردەوام بەی جەنگاویت.
گابریال گارسیا مارکیز : من باسی بنەما دیموکراسییەکان ناکەم بەکو باسی فۆرمەکانی دیموکراسی دەکەم.

گۆڤاری لەکۆبینەوەی چەپی نوێ : بەو بۆنەیەوە، ئەنجامی جەنگە درێژخایەنەکەت لەپێناو مافی مرۆڤ لەبواری سەرکەوتن و دۆڕاندا چیبووە؟
گابریال گارسیا مارکیز : پێوانەکردنی زۆر قورسە. هیچ ئەنجامێکی وەرد و دەستبەجێ لەگەڵ کارەکانی وەک من لە بواری مافی مرۆڤدا نییە. زۆرجار کاتێک دێن کە تۆ کەمترین چاوەڕوانییان لە دەکەیت و بەهەی تەکنیکێک لە هەکارەکانەوە کە مەحاڵە هەستنگاندن بە ئەو بەشێیان بکەیت کە کردارێکی تایبەتی خۆت دەیگێڕێت. ئەم بەرهەمە وانەی بەفیزییە بە نووسەرێکی بەناوبانگی وەک من، کە بە سەرکەوتن ناهاتووە.

گۆڤاری لەکۆبینەوەی چەپی نوێ : کام لەو هەنگاوانەی کە ناوتن زۆرترین ڕەزایەتبەخشی پێبەخشیوی؟
گابریال گارسیا مارکیز : ئەو کردارەی کە دەستبەجێترین ڕەزامەندی کەسی پێبەخشیم، کارێک بوو کە پێش سەرکەوتنی ساندینیستا (٦)لە نیکاراگوا ئەنجامم دا. (٧)تۆماس بۆرگە کە ئێستا وەزیری ناوخۆیە، (٨)داوای لەکردم بیر لە هەگبەیەکی باش بکەمەوە بە فشارخستنە سەر سەمۆزا(٩) بە ئەوەی هەگبە بە هاوسەرەکەی و کچە حەوت ساڵانەکەی بدات باڵیۆزخانەی کۆڵمبیا لە ماناگوا بەجێبهێڵن کە داوای پەنابەریان لەکردبوو. دیکتاتۆر خۆریکی ڕەفتارێکی

سەلامەت بوو، چونکە ئەوان بنەماڵەی کەسکی کەمتر نەبوون لە دوایین دامەزرێنەر و ئەندامی بەڕێی ساندینیستا کە لە ژیاندا مابوو.
من و تەماس بەرگە بە چەند کاتژمێرێک کەشکەمان هەڵگرتەوە تا خانەکی بەسوودمان بە هات. کچە بچووکەکە هەوکردنی گورچیلەی هەبوو. پرسیارمان لە پزیشکێک کرد کە بارودۆخی ئەستای چۆن کاریگەری لەسەر ئەم دۆبزەت؟ وەڵامەکەی ئەو ئارگیومێنتەی پێدابن کە بەدوایدا دگەڕاین. کەمتر لە چل و هەشت کاتژمێر دواتر دایک و کچ لە مەکسیک بوون، ئەمەش بەهەی هەڵفتارێکی سەلامەتەوە کە بە پاساوی مرۆیی نێک سیاسی بەخشران.
لە بەرامبەردا زۆرترین دەسیەی بەهیواکەرم ئەو کاتە بوو کە یارمەتیم دا بە ئازادکردنی دوو بەندیوبەری بانقی ئینگلیزی کە لە ساڵی ۱۹۷۹ لەلایەن گەریلاکانەوە لە ئەلسەلڤادۆر ڤەڕندرابوون. ناویان ئیان ماسی و مایکل شاترتن بوو و چونکە هیچ هەڵکەوتنێک لە نێوان هەردوو لایەندا نەکرابوو ، بەیار بوو لە ماوەی چل و هەشت کاتژمێردا لە سەدار بدرێن.
ژنەڵا عومەر تەریخەس(۱۰) بەناوی خەزانی پیاوە ڤەنراوەکانەوە تەلەڤۆنی بە کردم و داوای لەکردم یارمەتیدەر بم لە ڕزگارکردنیان. لە هەگەی چەندین ناوەندەوە پەیامەکەم بە گەریلاکان گواستەوە و لە کاتی خۆیدا گەیشتە گەریلا. بەنەم دا کە هەکبخەم بە ئەوەی دەستبەجێ دانوستانەکانی فیدیێ دەست پێبکاتەوە و ئەوانیش ڕازی بوون. پاشان داوام لە گراهام گرین کرد کە لە ئەنتیبەس دەژیت، پەیوەندی بە لایەنی ئینگلیزییەوە بکات.
دانوستانەکانی نێوان گەریلا و بانکەکە چوار مانگی خایاند. هەکەوتن کرابوو کە نە من و نە گراهام گرین هیچ بەشداریێک لە دانوستانە ڕاستەقینەکاندا نەکەین بەڵام، هەرکاتێک کەشێک دروست دەبوو، لایەنێک یان لایەنێکی دیکە پەیوەندییان پێوە دەکردم بە ئەوەی هەواڵبدەن و گفتوگۆکان دووبارە دەستپێبکەنەوە.
بەیوبەرەکان ئازاد کران بەڵام نە گراهام گرین و نە خۆم یەک وشەی سوپاسگوزاریمان وەرنەگرت. بێگومان زۆر گرنگ نەبوو، بەڵام تا ڕادەیێک سەرم سوڕما. دوای بیرکردنەوەیێکی زۆر، هووکردنەوەیێکم بە هات، من و گرین شتەکانمان ئەوەندە باش هەکخستبوو کە ئینگلیزەکان پێیان وابوو ئەمە بەشداری پیلانین لەگەڵ گەریلاکان.

گەڤاری لەکەینەوەی چەپی نوێ : زۆر کەس وەک جۆرێک لە بایەزی سەرگەردان لە کاریبی سەیرت دەکەن ، بێگومان بایەزێکی نیازپاکی. تە هاوڵەی شەخسی کاستریت، هەروەها هاوڵەی تەریخەس لە پەنەما، کارلەس ئەندرەس پەرەز لە ڤەنزوێلا، ئەلفەنسە لەپەز میشەلسەن لە

کۆمپیا، هاوڕێی ساندینیستاکان لە نیکاراگوای. تۆ قسەکەرێکی ئیمتیازداریت بۆ هەموویان. چ پاڵنەرێک لەئارادایە بۆ وەرگرتنی ئەم بڕیارە؟

گابریال گارسیا مارکیز : ئەو سێ کەسایەتییەی کە باسیان دەکەیت لە یەک کاتدا لە دەسەڵاتدا بوون کە کاتێکی زۆر گرنگ بوو بۆ کاریبی. هەڵوێستێکی زۆر بەختەوەرانە بوو. بەداخەوە کە ئەوان نەیاندتوانی بۆ ماوەیەکی زیاتر هاوکاریان بکەن. ساتێک هەبوو کە ئەو سێ کەسە کە لەگەڵ کاسترۆ و سەرۆکێکی وەک جیمی کارتەر لە ئەمریکا کاریان دەکرد. بەگومان دەیانتوانی ئەم ناوچەی ململانێیە بخەنە سەر ڕێگای ئاست. گفتوگۆیەکی بەردەوام و زۆر ئەرێنی لە نێوانیاندا بەدیهێنەر دەچوو. نێک هەر شایەتحاڵی ئەوە بووم بۆیکو هەرکاتێک توانیبێتم یارمەتیم داوە. پەیوەندی ئەمریکای ناوەڕاست و کاریبی (بە من یەک شتن و تێناگەم بۆچی پێیان دەوترێت دوو شتی جیاواز) گرێشتوونەتە قەناغێکی گرشەسەندن و خاڵێک لە مژووی خۆیاندا؛ کە ئامادەن بۆ شکاندن و دڕچوون لە چەقبەستوویی نەریتی خۆیان. بەڵام منیش لەو باوەڕەدام کە ئەمریکا هەر هەوڵێکی لەو جۆرە پووچەڵ دەکاتەوە، چونکە بە واتای دەستبەرداربوون لە ئیمتیازە زۆر کۆن و گرنگەکانە. کارتەر لەگەڵ هەموو سنووردارکردنەکانیدا باشترین لایەن بوو بۆ ئەم گفتوگۆیەی کە کاریبی لە چەند ساڵی ڕابردوودا هەیبووە و ئەو ڕاستییەی کە سەرکایەتییەکەی هاوکات بوو لەگەڵ سەرکایەتییەکەی تەریخەس و کارلەس ئەندرەس پەرەز و لەپەز میشەلسن، بەڵاستی زۆر گرنگ بوو. هەر ئەم دۆخ و قەناعەتە تایبەتە بوو کە هانی دام بەشداری بکەم، هەرچەندە بە شێوەیەکی نەواناییش بێت. ئەڵبەت من تەنیا ئەڵبەتی ناوەندێکی نافەرمی بوو لە پرۆسەیەکدا کە ئەگەر هەڵبژاردنی کارساتبارانەی سەرکی ئەمریکا نەبووایە کە نوێنەرایەتی بەرژەوەندییە دژبەیەکەکان دەکات، زۆر لەوە زیاتر دەڕوا. تەریخەس دەیگوت کارەکەم "دیپلۆماسی نهێنی"یە، زۆرجاریش لە بەردەم خەڵکدا دەیگوت ئەگەیەکم هەیە بۆ ئەوەی هەواڵی ناخۆش وەک خۆش دەرکەوێت. هەرگیز نەمدەزانی ئەمە سەرزەنشتە یان دەستخۆشی.

گۆڤاری لەکەینەوەی چەپی نوێ : چ جۆرە حکومەتێکت پێخۆشە لە وەاتەکەت لە دەسەڵاتدا بێت؟

گابریال گارسیا مارکیز : هەر حکومەتێک بێت بەس خەڵکی هەژار ئاسوودە بکات. ئینجا بزانە!

تێبینییەکان وەرگێڕ ئامادەی کردوون :

(١)کۆمەکۆژی بەکۆمەڵی کرێکارانی کۆگاکانی مۆز لە کۆمپانیای

یونایتد فروت کە لە ڕۆژانی ٥ و ٦ ی کانوونی یەکەمی ١٩٢٨ ڕوویدا. سەرەتا کرێکارانی گیڵگەڵکانی مەز مانیان گرت لەپێناو :
١-باشترکردنی هەلومەرجی کارکردن.
٢-کرێ هەفتانە بدرێت.
٣-بیمەی کاریان هەبێت.
٤-خزمەرگوزاری نەخۆشخانە باشتر بکرێت.
٥-وازهێنانی کۆمپانیا لە دامەزراندنی کێکارانی کاتیی وەک هەڵاوسێر بە سەر مانگرتووان.
٦-زیادکردنی هەقدەست.
٧-شەش ڕۆژ کارکردن لە هەفتەدا.
دواتر کۆمپانیا و سەرمایەدارانی کۆمپانیای یونایتد فروت کرێکارانیان بە کۆمۆنیست دەناساند و دواتر فەرمانی تەقەکردن دەرکراو کرێکاران کەوتنە بەر دەستڕێژی گوللە و ٤٧ کەس کار گیانیان بەخت کرد و ژمارەیەکی زۆریش بریندار بوون.دیارە بەشێکی بەرچاوی بەشداربووان لە کرێکاران ئەندامی حیزبی لیبڕاڵ و حیزبی کۆمۆنیستی کۆمپانیا بوون.
(٢)ئەلفۆنزۆ لەپێز (١٨٨٦ – ١٩٥٩) سیاسەتمەدارێکی کۆمپانیا کە دووجار بە سەرکەوتنی ئاو وەاتە هەڵبژێردرا و لەیگەی حیزبی لیبڕاڵی کۆمپانیاوە گەیشتە دەسەڵات. لەسەردەمی دەسەڵاتی ئەم سەرکەدا ماف و ئازادی بزووتنەوەی نەقابی لە کۆمپانیا پەرەی سەند و دەسەڵات زیاتر بەڵای چەپدا قورسایی خۆی دانابوو.
(٣)گەڤاری بەگەتا؛گەڤارێک بوو لە شاری بەگەتا لە وەاتی کۆمپانیا دەردەچوو.
(٤)هەبەرتۆ پادیلا (١٩٣٢ – ٢٠٠٠) شاعیری کوبی کە سەبارەت بە هەوڵستی دژەهەق بە شەڕشی کوبا و دوای هاتنە دەرەوەی لە زیندان، سەرنجی نەونەتەوەیی چووە سەر ناسرا.
(٥)فرانسوا میتەران(١٩١٦ – ١٩٩٦) سەرکی فەرانسا بوو لەنێوان ١٩٨١ – ١٩٩٥. سکرتێری حیزبی سۆشیالیستی فەرانسا بوو. میتەران یەکەمین چەپ و درێژماوەترین سەرک بووە لەمێژووی فەرانسا.
(٦)یاەتا یان ساری یاەتا کەوتۆتە کەنارکانی باشووری ئەکرانیا کە بە دەریای ڕەش دەوردراوە.
(٧)ساندینیستا؛حیزبی سۆشیالیستی سیاسی نیکاراگوا کە بە ئەندامکانی دەوترا ساندینیستا.
(٨)تۆماس بۆرگە(١٩٣٠ – ٢٠١٢) ئەندامی حیزبی سۆشیالیستی نیکاراگوا و وەزیری ناوەوەی نیکاراگوا لەسەردەمی دەسەڵاتی دانیال ئۆرتێگا.
(٩)سۆمەزا؛دیکتاتۆر ئەنستاسیۆ سۆمەزا گارسیا (١٨٩٦ – ١٩٥٦) کە بە ماوەی چەند دەیە قۆرخی دەسەڵاتی وەاتی نیکاراگوای کربوو و

ساڵی ١٩٥٦ تیرەر کرا.
(١٠)ژنەرا عومەر تەریخەس؛یان عومەر تەریخەش هیرارا (١٩٢٩ – ١٩٨١)دیکتاتەر و سەرکردەی وەاتی پەنەما بوو و ئەو کەسەش بوو کە سەودای بە کەنالی پەنەماوە لەگەڵ ئەمریکادا کرد.

سەرچاوە : گەڤاری لەکەینەوەی چەپی نوێ؛ ژمارە ئازار و نیسانی ساڵی ١٩٨٣
.New Left Review
سایتی جاکەبین
https://www.jacobinmag.com/2014/04/gabriel-garcia-marquez-our-own-brand-of-socialism

---

شانۆ و کەمەڵگا.. نیهاد جامی

پەیوەندی نێوان شانۆ و کەمەڵگا هەمیشە بە من بابەتێکی جێگەی گرنگی تایبەتیم بووە، بەپێی قەناغ و ئاستەکان ئەوەی جیاوازی بە خۆقاندوین زادەی تێگەیشتنمان بووە لە زمانی شانۆیی، لەرشدا لەسەنگەی ئەم پەیوەندیە هەندێک سەرنج دەخەینە ڕوو.
نمایشی شانۆیی زادەی دەخی کەمەڵایەتی و سیاسی کەمەڵگایە، نمایشێک نیە لەهەر کەمەلگایەک نمایش بکرێت کاریگەریکانی لەیەک ئاستدا بن، ئەوەش پەیوەستە بە گرنگی پەیوەندی نێوان نمایش و کەمەڵگا، کە پەویستە گوزارشت لەخەمی کەمەلگا بکات، هەر کاتێک شانۆ کاریگەری لەسەر کەمەڵگا بەجێنەهێشت مانای وایە شانۆیەکی دابڕاوە لەژیانی کەمەلایەتی و سیاسی ئەو کەمەڵگایە.
بەیە ئەو دەمەی دەرهێنەری شانۆیی هەست دەکات شانۆنامەیەک لەگەڵ دیدی دەرهێنانی ئەو ناگونجێت بەیانوی دیدگای دەرهێنانی و چارەسەری درامی و خوێندنەوەی نوێ ناکرێت تێکست ببڕێت و زیادی بکات کە سەرەنجام کار لەتێک شانۆنامەیەک دەکەیت کە بەویستی خێت دەستکاریت کردووە، لەو کاتەدا باشترین کارێک ئەوەیە واز لەنوسەرەکەو شانۆنامەکەی بێنیت و بە خێت ئەو شانۆنامەیەی دەتەوێت بینووسیت، یاخود ئەوەی دەتەوێت لەگەڵ شانۆنوسێک ڕێکبکەویت کە شانۆنامەیەکی لەو شێوەیت بە بنووسیت، ئابردووی ئەمە لەشانۆدا یادەوەریکی سەرگەردانە لەژێر ناوی سەیرەوە، بەیە پەویستە

لەئەستادا خالێک بە ئەو ئابردووە دابنێین، هەڵکانیش هێندە زەرن چاوپۆشی لێکردن و بەردەوامی لەسەری تەنیا گوزارشت لە نەزانینی ئەمە دەکات، دەبێت بوترێ ئەوەمان هەبێت دان بەهەڵکانی ئابردومان بنێین.
بۆیە پێویستە ئەوە بزانین کەوا کردەی ئامادەکردنی چیرۆک یا ڕەمان بە شانۆنامە، کردەی گۆڕینی ژانری ئەدەبیە، نەک لەپشت ناوی نووسەر هەڵبستین بە نووسینی دیمەن و لا بردنی بونیادی پێکهاتەی چیرۆک، لەدەرەوەی ئەو کردەیە نووسەر دەتوانێت شانۆنامەیەک بنووسێت ئاماژە بە ئەوە بکات کەوا بیرۆکەکەی لەچیرۆکەک وەرگیراوە، ئەمە لەئابردوو ئەوەمان ناوبردوە بە دڵنیاوەزان، کە ئەوەش خۆشکەی مەعریفەی شانۆیی ئەمە بووە، نووسەر دەتوانێت وەک نووسینی سەربەخۆ ئاماژە بە شانۆنامەکەی بکات، بە ئاماژەکردن بەو چیرۆکەی وەک بیرۆکە کاری لەتەکدا کردووە.
وەک ئاماژەمان بە کرد ئامادەکردن گۆڕینی ژانرە، ئەو ڕوانینەی بەوای وایە گۆڕینی ژانر دەکرێت وەک نووسینی سەربەخۆ ناوی بەرین لەراستیدا کە کارەکتەرو ڕووداو و شوێن و ململانێی درامی زادەی ڕەمان یان چیرۆکەکە بێت بەهیچ جۆرێک ناتوانین وەک تەکستی سەربەخۆ ناوی بەرین لەگەڵی گۆڕینی ژانرەوە، گۆڕینی ژانر دەبێتە کردەی ئامادەکردن بە شانۆ.
بۆیە پێویستە ئەوە بخەینە ڕوو کەوا دڵنیاوەزان لەنمایشی شانۆیدا بڕیتی نیە لە کەرەستەوەی چەند دڵنیەک لەناو دڵنیەکدا، یاخود گواستنەوەی دیالۆگ و دەستواژەکانی دڵنیتر، ئەو تێگەیشتنە هەڵە حاڵی بوونی دەرەوەی تیەرە، لەڕاستیدا ئیشکردنەوەی دڵنیاوەزان لەشانۆدا وەرگرتنی چەمک یاخود کارەکتەرە، بە سەر لەنوێ نووسینەوەی دڵنیکی نوێ کە تێگەیشتنی دڵنیی پێشوو بگۆڕێتە سەر مانای نوێ، وەک ئەو تێگەیشتنەی فیلۆسوفی فەڕەنسی ژیل دەلەز لەکتێبی دژە ئەدیب ئەوە دەخاتە ڕوو کە نایەوێت بەرەو تێگەیشتنی فرەید بە گرێی ئەدیب بگۆڕێتەوە، هێندەی مەبەستێتی فاشیزمی نوێی خەرئاوای پێ بخوێنێتەوە.
بۆیە ئەو شانۆنامانەی مانای نوێیان بە دڵنیاوەزان بەخشیوە چەمک و کارەکتەر و ڕوداویان وەرگرتووە نەوەک دیالۆگی شانۆنامەی پێشوو بخوێنن کەی بکەنەوە بەویستی خۆیان شانۆنامەکە وەک کەلاژێک بخوێنەوە، ئەوەی لەبزوتنەوەی شانۆی ئەمە بینراوە کەلاژی شانۆنامەکانە نەک دڵنیاوەزان، بە من ئەو بابەتە گرنگی تایبەتی خۆی هەیە، بۆیە لەداهاتوودا لەگەڵی توێژینەوەیەکی زانستیەوە لەسەری دەوەستم وڵێی دەکەمەوە.

نیهاد جامی

بەرماڵکەی عەبدولەتیف و نیولیبرالیزمکەی موئەید!..

سەمیر نوری

ئەم بەرماڵە بووە ئاچی هەر خەری بە عەبدالطیف نابە بەکو فرستەکیش بێت موئەید ئاحەمدیش کاڵاکەی خەی کە بابەتی نیولیبالیزمە بخاتە بازارەو. "سەرمایەداری نیولیبرالیزم" چەمکەکی سەیرە وەک ئەو وایە چەندان جۆری سەرمایەداری هەبە نیولیبرالیزم جۆرەکی تری سەرمایەداری بێت وەک سەرمایەدای لیبرالیزم و سەرمایەداری ناسیونالیزم و سەرمایەداری ئیسلامیزم …هتد. بەڵام موئەید نایتوانیوە شتەکی تازە لە سەر سەرمایەداری نیولیبرالیزم بڵێت بەغەیری باس کردنی سەرمایەداری بەگشتی و پەیوەندی کارو سەرمایە.

لەکاتەکدا نیولیبرالیزم زیاتر وەک بزوتنەوەیەک بورژوازی هاتوەتە کایەوە ووەک تیوریەکی ئابوری لە هەفتاکانی سەدەی ڕابردووە بە دوای توند بونەوەی قەیرانە ئابوریەکانی سەرمایەداری لە وڵاتە جیاجیاکانی جیهاندا، لە توند بونەوەی ئەم قەیرانە ئابوریانەی سەرمایەدا لە جیهاندا بە ڕوخانی دیواری بەرلین نیولیبرالیزمیش گەیشتوەتە ئاوجی خەی لەبەرمبەر چینی کرێکار و شکست پێهێنانی بزوتنەوەی کرێکاریادا. لە کاتەکدا لە عەراق و کوردستانی عەراق لیبرالزمەک بوونی نەبوە و نیە وەک بزوتنەوەیەک تا ئەم ئیستا ئاە و گڕەی بەسەردا هاتبێت دوای باڵا دەستی سەرمایەداری بازار ئازاد ئەمیش ببە بە نیو لیبرالیزم. یان ڕونتر بڵێین لە کوردستان عەراق سەرمایەداری لیبرالی بوونی نەبووە، ڕەقابەتی بازار ئازاد بوونی نەبوە ، تایبەتیکردنەوە (privatization) کە تا ڕادەیەک لە ناوەڕاستی هەشتاکانەوە حکومەتی بەعس دەستی بە برد، لە شوێنی خەی لەقەداکات بە شوێنەک نەگەیشتوە بە گشتی سەرمایەی دەوڵەتی تا ئێستا کار دەکات هەموو سێکتەرە گورکانی ئابوری بەدەستی دەوڵەتەوەن، کرێکاران و کەمەگە خاوەنی هیچ ڕێکخراوبونکی

یەکێتیە کرایکاریەکان نەبوون تا ئێستا هەمەتیان بە ببڕێت و ئابڕانی کێیکاری هەمیشە ئاونراون سەرکوتکراون و " کاری هەرزان وکەکاری بە دەنگ" داسپێنراوە بەسەر چینی کرێکاردا، کرێکار چی هەبووە لەم وڵاتانەدا تا نیولیبرالیزم لێی بسەنێتەوە. بێکاری و هەژاری لەسەراسەری عێراق و کوردستان بەداد دێکات ئەمە نەک پێیوەندی بە نیولیبرالیزم و نیوکۆنزرڤەتیڤەوە نەبوە بەڵکو پێیوەندی بە بارخێکی تری سیاسی کەمایەتیەوە هەبووە بەتەواوی جیاوازە. زیاتر پێیوەندی بااڵ دەستی باندە ئیسلامی و قەومیەکان و جەنگی تایفی و قەومی ئیسلامی و بەتاڵان بردنی سەروەت وسامانی کەمەگەوە هەیە.

ئەم مەفهومە زیاتر پەنایەکە بە بزوتنەوەی ئەنتی ئیمپریالیزم و خەدرخستنەتی لەژێر ناوێکی تردا لە عێراقدا زێر ناو بەتاڵ بەمانا و بە ئەرزشە ، خەدورخستنەوە لە ڕەخنەی ڕاستەوخۆ لە سەرمایەداری ئەم سەردەمە و سوێندخواردنە بە شۆڕشی کەمەنستی. ئەنتی ئیمپریالیزمێک کە خەی لە ڕاوەستانەوە بەدژی تایبەتی کردنەوە (پرایڤەتایزیشنەوە) هەیە نەک ڕەخنە لەسەرمایداری و خەبات لەدژی سەرمایداری. ئابووری عێراق هیچ پێیوەندیەکی بە نیولیبالیزم و ئابووری نیو لیبرالیەوە نیە، ناوێکی گونجاو بە ئابووری کوردستان و بە عێراق (کلپتۆکراسیە) سەرمایەدای دزی وتاڵانی. سەرۆک حزبەکان و بەرپرسە سەربازیەکان و خاوەن عەمامە سپی و ڕەشیەکان بوون بە ملیار دۆلار. گەندەڵی و تاڵان بەڵە لە عێراق بە ڕادەیەکە عێراق لە لستە ١٨٠ وڵاتی گەندەڵدا لە ژمارە ١٥٧ریزبەندیەکەدایە، عادل عەبدالمەهدی کاتێ وەزیری نەوت بوو لە ٢١٥ دەڵی لە ٢٠٠٣ بە ٢٠١٥ لە میزانیەی ٨٥٠ ملیار دۆلار ٤٥٠ ملیار دۆلاری بە هەدەر دراوە، دیارە عەبادی و بەرهەم ساڵح و ئەندامانی لێژنەی مالی پەرلەمان هەریەکەیان ئەم ژمارانە پشت ڕاست دەکەنەوە بەڵام بەژمارەی جیاواز جیاواز، ماموستایەکی ئابووری زانکۆی بەغدا عەبدالرحمن مەشهەدانی دەڵێ ئەو ژمارانە دەخرێنە ڕوو دەقیق نین ژمارەکە لە ٣٥٠ بە ٦٠٠ملیار دۆلارە لە ٢٠٠٦ وە بە ٢٠١٨، من تێناگەم بە موئەیید ئاڵاوە بە برماڵەکەی عەبدولەتیفەوە ئایا ئەم ژمارانە یارمەتیت نادەن بەحسەکی دەقیقتر سەر ڕاست تر بکەیت؟. لە مناڵەکی کوردستان بپرسە پێت دەڵێ بنەماڵەی بەرزانی و تاڵەبانی سەروەتی کەمەگەی کوردستان حەپڵوش دەکەن. ئەمەیە ئابووری کلپتۆکراسی یانی ئابووری تاڵان بەڕوپێدابوونی ئەلیگارشیەکی خەتەرناک لە سیاسیەکان و جەنەڕاکان و پیاوە دینیەکان، ئەمە چی پێیوەندی هەیە بە ئابووری نیولیبرالیەوە. بەڵام تۆ بە ئاوەی تیوریەکەت بگونجێنی دەڵێیی بە برماڵەکەی عەبدولەتیفەوە نەک بە سەدان ملیاری دۆلاری تاڵانکراوی کەمەلگەوە.

موئید لەهاوی بە گونجاندنی ئەم کایە "بڕمامە" لەبازاڕی کاردا سەرکەوتو نەبوە، قسەکانی عەبدولوتیف لە چاوپکەوتنکدا دکاتە مەحکی قسەکانی ، تا بڕە ئەمە ئەتوانی کەنی بشی"سهم" بێت، بڕەام ئەم بشە هیچ مەردودکی مادی نیە بە کەار، بڕکو مەرودی دینی هەیە کە ئەمش هیچ ناخاتە سەر کڕکی سەرمایە. "صكوك الغفران" چکی لەبوردن کە قشەکانی سەدکانی ناوەاست دستیان بە برد جیاوازیکی وای نیە تەنها هیچ تچویکی نەبوو نە سەرمایەی گڕاو نە سەرمایەی نگڕە بە ئەوان، من پم وایە ئەم " بڕمامش" لەو بابتەیە و عەبدولتیف هچ سەرمایەیکی لەو مزگوتدا سەرف نەکردوە نک سەرمایە ناخاتە دروست کردنی مزگوتوە بڕکو پارکەی لە دوەت و هزکەنپەرستکانی کەمگە پیدا دکات بشوەی خەر وسدقەو شویکی تر لە تاان و بڕەی سەروەت و سامانی کەمگە. زیاتر ئەمە گوجاندن و بڕەو دواوە بردنی کەمگەدا کار دکات نک لە سیستەمکی ئابوری.
لچی بارو دخکدا عەبدولتیف دتوانی "بڕمامە" بفرشت، ئەمە خەی مسلیکی زەر گرنگە لە ەون کردنوەی بزوتنوەی ئیسلامی و کارنامەی ئەوان بتایبت لسەر سەرخانی کەمگە(بە قەولی موئید سوپرستەرکچەر) کە موئید لەرەدا زەر باش گیری کردوە. نیولیبرالیزم لە عەراقدا ناونیشانکە بە خباتکردنی لگڕە ئاشە هەوایە مەزنکاندا، وک دنگیشوت، دوژمن بسازی و بچیتە جنگیوە، کەملگە لەدوژمنی واقعی خەی و ەوو بڕەوی بوونوەی دوربخیتوە بە ئنقەست بێت یا لە تنگیشتنوە.
موئید لە تیروانینکیدا ناچیتە سەر ئیسلامی سیاسی و ناسیونالیزم. ناچیتە سەر تکیەی شخایتی شخکانی کەسنزان ، ناچیتە سەر داعش و جمهوری ئیسلامی و حشدی شعبی. ئەم بزوتنویەی کە دیوە کەمگە کاول بکات بڕە هەزاران سا بڕەو دواوە بگڕننوە. لەمش زیاتر ناچتە سەر ئەتەرناتیفک کە لەعەراقدا حاکمە بریتە لە دسەاتی مەزایکی دسەاتی دین- نتوە – مەزهب – عەشیرت و داسپاندنی پناسەی دینی- قومی عەشیرتی، یان دسەاتداری پشک پشکنە. بڕەام خکی عەاق زەر ەشن بەم دسەاتە و ئەم ئەتەرناتیف و دسەاتی چپکە گوکە(مام جلال) و حکومتی مەزایکی وتیان نا لچندان ەاپەینی یک لدوای یکدا بە تایبتی لە شەشی تشریندا چندان حکومتی عراقیان ەوخاند و بارگا ومقەرکانی حزبکانی دسەاتیان لە کوردستان سوتاند و پچایەوە. نیولیبرالیزم ناونیشانکە بە ئەوەی ەخنە لە ئەلتەرناتیفی ئەم سەردەمەی سەرمایەداری لە وەاتکانی وک عیراق و ئیران وئفغانستان و لبنان نگریت. خکی عەران وتیان" باسم

الدین باگونا الحرامیە" واتە بە ناوی دینەوە دزکان دزیان لێکردین، جونکە سور دەزانن بەرچاویانەوە عەمامە بەسەر ملیارها دۆلاریان تاڵان کردوە نەک نیولیبرالیزم.
موئید دەکەی ئیسلامیزم لە سەرخانی (سوپەرستارکچارکەی) کۆمەڵگە کار دەکات بۆ ئامانجی بە سکیولاریزم نادرێتەوە لە سەرخاندا وێنەم نادرێتەوە بەڵکو بە شێوەی کۆنستی. دیارە ئەوەی ڕوشنە موئید ناتوانی پەیوەندی ئیسلامیزم و ژن ستیزی و نەبوونی ئازادیە مەدەنیە غەربیەکان ومافە جیهان شمولوکان و سکیولاریزم جە بکاتەوە و پەنا دەباتە بەر نیولیبالیزم لەوەشدا گیر دەکات. ئەو لەوە حاڵی نابێت سەرمایەداری سەرتاپای جیهانی داگرتوە چیتر پیویستی بە سکیولاریزم و تەمەدونی غەربی و ڕفاە و دیموکراسی غەربی و هاوڵاتیبونی یەکسان نیە بە ئەوەی سەرمایەداری جە بخات لە سەراسەری جیهاندا، ئەم ئامانجانە ئەستا کەوتوتە ئەستەی چینی کرێکار. ئیستا سەرمایەداری هەموو شوێنکی داگرتوە. بەڵکو ئەڵتەرناتیڤی موزایکی و نسبیەتی فەرهەنگی و ماڵتی کەچڕیزم ، پەستمەدرینیزم ڕواج پە دەدات دەستی لە دەسکەوتکانی لیبرالیزم هەڵگرتوە پیویستی پێی نیە بە ئە خەشکردنی سەرمایەداری لەسەراسەری جیهاندا.
دیارە تیوری خەباتی چینایەتی کە مارکس تیوریکەی دەزیەوە، بە خەباتی چیناتەی چەنی کرێکار دەسپەدەکات ئامانجی ئەم خەباتە لە یەکەم هەنگاو سەرخانی کۆمەڵگە دەکاتە ئامانج نەک پەیوەندیکانی بەرهەم هێنان و ئووە بەڵو وبونەویە بە بزوتنەوە کۆمەڵایەتیە بورژوازیکان و لەسەندنەوەی دەسەڵاتی سیاسیە لە هەنگاوی یەکمدا واتە لەسەرخانی کۆمەڵگەدا تێکەشان دەست پێدا دەکات بۆبە گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی گۆڕین لە ژێرخاندا مەحاڵ و خەیاڵە. هەروەها موئید لەم خەباتە لەسەرخاندا زیاتر مەبەستیتی بۆ سکیولاریزم وێنەم نیە بەڵام ئەو وێنەمکەی گشت گیرە بۆیە قسەکەی ئەو خەباتی بۆ دەسەڵاتی سیاسیش دەگرێتەوە کە ئەمەش دەکاتە هیچ نەکردن.
سکیولاریزم تەنها جیایی دین لە دەوڵەت ناگرێتەوە بەڵکو گرانەوەی پەناسەی ئینسانی لەبەرمبەر پەناسەی دینی و قەومی و عەشیرەتی و هاوڵاتی بوون و یەکسانی ژن و پیاو و ئازادیە مەدەنیەکانیش دەگرێتەوە ، لە وڵاتکی وەک عێراق وکوردستان ئەمڕۆ تەوەرەی خەباتی جەماوەری پەک دەهەنن، ڕوخاندنی حکومەتی موزایکی کە لە نیوان سەرەک جمهورکی کورد سەرەک وەزیرانی شیعە و سەرەک پەرلەمانی سونە و کە خەک پێیی دەڵیین حکومەتی پشک پشکێنە سەرکی ترین خواستی شێشی تشرین و لاوانی تشرین بوو و هەیە هەروەها شیعاری " لا شیعیە لا سنیە نرید حکومە علمانیە" واتە نە سنە و نە

شیعە دەسەاتکی سکیولارمان دەوێت سەرلەوحەی خەباتی سەراسەری شەشی تشرین بوو و هەیە و لە بەهاری عەربیش شیعاری سەرکی " نان، ئازادی، کەرامەتی ئینسانی" بوو، ئەگەر لەمە تێنەگەی دەبێ خەت لەسروی کەمەگەوە ببینی لە خیاەاتی خەتدا مەلەبکەیت.
خەباتی لەسەرخاند (سوپەر ستركچەردا) تەوەرەی سەرکی خەباتە وهەر لەوەشەوە دەچێتە پەشەوە، عەراق و کوردستان تایبەتی خەیان هەیە تەواو جیاوازە لەگەڵ بەریتانیاو ئەمەریکا و کەندا ... سکیولاریزم و رفاه خواستی زەربەی کەمەگەیە نەفی کردنەوەی ئەم خەباتە بەمانای ئەوە دەت تە هیچ تەگەیشنکت نیە بە بارو دەخی تایبەت لە وەاتکی دیاریکراودا بەکو قسەی گشتی بە بنەماو کار نەکردن دەخیتە دەستوری کارتەوە، بەیە بەرزکردنەوەی شەشی کەمەنستی تەنها تایتەکە بە بە ئیشی. ئەستا تەکەشان بە دەوەتکی سکیولاری نا قەومی نادینی بەشکی جدی خەباتی چینایەتی پکدەهێنت و بەدەست هێنانی یەکسانی ژن و پیاو، باەادەستی پەناسەی ئینسانی نەک پەناسەی قەومی دینی و عەشیرەتی، هاوەاتی بوونی یەکسان، بەدەست هێنای مافە جیهان شمولەکان ، بەدەستهێنانی رفاه " العیش الکریم" سەرلەوحەی خەباتی چینایەتین لە کوردستان ولەعەراق خەباتی واقعین لە دژی سەرمایەداری بە دامەزراندنی سەشیالیزم.
ەونکردنەوە: عەبدولەتیف شوێن بەرماەکی خستە بازارە لە مزگەوتی بەهەشت لە سلەمانی بە ٦٥٠ دەلاری ئەمەریکی، لەم پەیوەندەدا موئەید ئەحمەد ووتاریکی لە فەیس بوک بەاوکردەوە پەیوەستی کردوە بە نیولیبراەیزمەوە.

سەمیر نوری

ئاوگە لە گەی پرژە ئابوریەکانەو.. عوسمانی حاجی مارف

لە ٢٢ی نیسانی ٢٠٢٤،وەزیری گواستنەوەی تورکیا و عەراق و قەتەر و ئیمارات، واژەی یاداشتکی چوارلایەنیان کرد لە بەغدا، سەبارەت بە

پرۆژەی ڕێگای گەشەپێدانی ستراتیژی، بە ئامادەبونی ئەردۆغان و سودانی.
پرۆژەی ڕێگای گەشەپێدان نوێنەرایەتی یەکێک لە پڕۆژە ستراتیژیەکانی گواستنەوەی نێوان ئاسیا و ئەوروپا دەکات، جێگاوڕێگای جیۆپۆلەتیکی عێراقیش ئەوە نیشان دەدات کە ئەم پرۆژەیە بە زیاتر تەکەزکردنی عێراق لەگەڵ پڕۆژە ستراتیژیە ناوچەییەکان.
ئەم پڕۆژەیە کە پشتگیری لە چین وەردەگرێت، دەچێتە ناو کەبەکەی جیۆپۆلەتیکی نەوەوەتیەوە، بۆ ئاشکرا کەبەکەی پڕۆژەی ڕێگای ئابووری دەکات، کە لایەن بایدن سەرکی ئەمریکاوە پشتیوانی دەکرێت، بە بەستنەوەی هیندستان و کەنداو و ئەوروپا لەڕێگای بەندەری حەیفای ئیسرائیلەوە.
پڕۆژەی "ڕێگای گەشەپێدان" ئامانجی بەستنەوەی کەنداو بە ئەوروپایە لەڕێگای تەڕەک لەڕێگای وشکانی و هێڵی ئاسنین کە درێژیەکەی ١١٩٠ کیلۆمەتری لە خاکی عێراقدایە و لە فیش خابور لە باکووری عێراق کەتایپدێت، لەڕێگای ڕێگاوبان و تەی شەمەندەفەری تورکیاوە دەچێتە ئەوروپا. بەندەری ئەلفاو وەک خاڵی دەستپێکی پرۆژەکە هەڵبژێردرا بەهۆی قووڵیەکەیەوە کەڕێگە بە کەشتیە گەورەکانی بارهەڵگر دەدات بەکاریبهێنن.
پرۆژەی ڕێگای گەشەپێدان کە تورکیا بە کەنداوەوە دەبەستێتەوە، بەووڕی کابەری پرۆژەی ڕێگای "هیندو- کەنداو-ئەوروپا" دەکات. هاکان فیدان وەزیری دەرەوەی تورکیا وتی: "کەریدەرکان… "ی ووزە و گواستنەوە، ناتوانرێت لە ناوچەکەدا کارا و بەردەوام بێت بەبێ بەشداریکردنی تورکیا.
واژەکردنی ڕێکەوتنی "ڕێگای گەشەسەندن" هاوکاتە لەگەڵ پەرەپێدانی هاریکاری ئەمنی نێوان بەغدا و ئەنقەرە، دژ بە بوونی پەکەکە لە باکووری عێراق، هەرەشەها فشارکانی ئەنقەرە بە هەڕەشاندنەوەی پێوەندی نێوان ئەو حزب و لایەنە عێراقیانەن کە پێوەندیان بەئێرانەوەیە. گرنگی ئامانجی جیۆپۆلەتیکی ئەم پرۆژەیە لەئایندەدا لەلایەک دەبەستە دورخستنەوەی عێراق لە کایەی نفوزی ئێران، لەلایەکی ترەوە بەرزکردنەوەی نفوزی تورکیایە لە عێراقدا و دامەزراندنی پێوەندیەکی پتەوتر لەگەڵ حکومەتی عێراقدا، بەتایبەتی سەرکەوتنی ئەم پڕۆژەیە لەبەاری عەمەلی و ئابوریەوە تورکیا زیاتر بە ئەوروپاوە گرێ ئەدات، بەیە تورکیا گرنگیەکی تایبەت بەم پرۆژەی گەشکردنە نیشان دەدات، لەهەمانکاتدا پێوەندی لەگەڵ بارزانی دەچێتە خانەی فەرامۆشیەوە.
پێش واژەکردنی یاداشتنامەی لەکتەگەیشتنی چوارقۆڵی لەسەر ڕێگای گەشەپێدان، ئەنجومەنی ئاسایشی نیشتمانی عێراق قەدەغەکردنی

پەکەکەی ئاگەیاند، دوای کەبوونەوەی سیاسی و ئەمنی چە لە نەوان لایەنی تورکیا و عەراقی، کە باس لە گەیشتن بەکەوتنەکی تەکەمی ئەمنی کراوە، کە ئاسایشی ئاو و هاوکاری دژی داعش لەخەدەگرێت.
قەتەریش شەریکەکی ستراتیژی تورکیایە، دەحە بەنی بە بەغدا داوە کە ١٠ ملیار دۆلار وەبەرهەنان بکات لە دابینکردنی دارایی پڕۆژە و خزمەتگوزاریەکانی ژێرخانی عەراق، ئەمەش لەچوارچێوەی پلانەکانە بە بەرزکردنەوە و هەمەچەشنکردنی وەبەرهەنان و سەرچاوەکانی.
واپەدەچێت لە داهاتوودا پرۆژەکە هەنگاو بە دروستکردنی هەنکانی گواستنەوەی نەوت و گاز لە کەنداو و عەراقەوە بە ئەوروپا بدات، کە بەشداری دەکەن لە گواستنەوەی غازی قەتەر بە ئەوروپا، و لەگەڵ ستراتیژی یەکێتی ئەوروپادا یەکدەگرێتەوە بە وازهەنان لە غازی ڕووسیا.
ئاگەری ئەوە هەیە کە چەند ئاستەنگێک بەرەوڕوی "هەنگای گەشەپەدان" بێتەوە، ئەویش وەک زانبوونی گەندەڵیەکی بەرفراوانە لەسیستەمی حوکمڕانی عەراقدا، کە کەشەیەکی گەورەیە لە جێبەجێکردنی پڕۆژەکەدا، هەروەها نائارامی سیاسی و ترس لە سەقامگیری دەخی ئەمنی عەراق، لەلایەکی تریشەوە ئاماژەی پەیوەندی نێوان هەولێرو بەغدا، بەتایبەتی کە لە بارەی ئەم پرۆژەیەوە هیچ جۆرە باس و هەنگاوەنێک لە گەڵ هەرێمدا نەکراوە.
هەروەها ئاگەری ئەوە هەیە کەماری ئیسلامی ئێران لەهەنگەی ئەو هەڵە میلیشیایانەی لەعەراقدا پاشکەی خەیەتی، پەنا بە بەربەست خستنە بەردەم ئەو پرۆژەیە ببات.
کەشەیەکی تریش مەسەلەی تێچونی کەمی گواستنەوەی دەریایی بە بەراورد بە گواستنەوەی زەمینی، بەو پێیەی هەنگایەکی گەشەپەدانی فرە شەوازە، و پێویستی بە بارکردنی کەنتەنەر هەیە لەسەر کەشتیەکان بە بەندەری فاو و دواتر بارکردنیان لەهەنگەی وشکانیەوە لەهەنگەی بارهەنگریان هەیە ئاسن، ئەمەش پێویستی بە تێچونی کارپێکردنی زۆر هەیە بە بەراورد بە کەشتیوانی لەهەنگەی کەناڵی سوەسەوە. هەرچەندە لەووی کاتەوە سوودێکی بەرزی کەبەکەی دابین دەکات، چونکە ماوەی گواستنەوەی کەشتیوانی نێوان ئاسیا و ئەوروپا کورت دەکاتەوە بە نزیکەی نیوەی کاتی ئەوەی کە ئێستا لەهەنگەی کەناڵی سوەسەوە دەکرێت.
هەنگاوی ئەم پرۆژانە کە بەداوی سی ساڵ زیاتر لە ناسەقامگیری و گۆڕاوی سیاسی لە عەراق و ناوچەکەدا قسیان لەسەر دەکرێت و دەچێتە بەر پرسەی جێبەجێبوونەوە، نیشانەی هاتنەپێشەوەی دەورانێکی تر، دەورانێک کە شکستی میلیتاریزمی ئەمریکا و پاشکشەی لە ناوچەکە، هەروەها کۆتایی ئەو جەنگانەی باڵیان بەسەر ناوچەکەدا کێشاوە،

لایەکی ترەوە مانای رەوینەوەی کابوسی شەو و سیناریۆی کارەساتباری کوشت و کوشتاری قەومی و مەزهەبیە، کە پەداویستیەکی حیاتیە بۆ سەرمایەو سەرمایەگوزاری، ملهوڕی میلیشیاکان بڕاو پڕاوڕز پاپۆڕدەنەوە. ئەمەش بوار بۆوی شەفافبوونەوەی ناکۆکی و گۆشەی خەباتی چینایەتی و بزوتنەوەی ناسەزایەتی جەماوەری لە عێراق و کوردستان ئاوەڵا دەکات.

دوای دەیان ساڵ جەنگ و وێرانکاری، ئیتر ناوچەکە لەوانگەی بەرژەوەندی قازانج و کۆمپانیای سەرمایەوە پێویستی بە دەورێک لە ئارامی و ئاسایش هەیە. بەیە بەوەندی سەرکی بارودۆخەکە وەی لەویە دەورێک لە سەقامگیری سیاسی و ئاسایش بۆ کۆمپانیای سەرمایە لە ناوچەکە فەراهەم بێت.

دوای زیاتر لە سێ دەیە سەرگەردانی و گۆڕاوی سیاسی، کوردستان و عێراق و ناوچەکە پەدەنێتە قۆناغێکی تازەوە و نیشانەکانی ئەو دەورە تازیەش ڕۆژانە خۆی بەیان دەکات، دەورەی پێشوو کە بە جەنگی ئەمریکا لە دژی عێراق لە ساڵی ۱۹۹۱ و لە درێژەی ئەو بەوەندەشدا هاپڕینی ئازار و پاشان هاتنەکایەی "ناوچەی ئارام" دەستیپێکرد، بە کۆتایی گەیشتووە. لەو قۆناغەدا کوردستان بە کردەوە لە عێراق دابڕا بەبێ ئەوەی وەکو دەوڵەتێکی سەربەخۆ دانی پێدابنرێت. ئەم دەخە ژێرخانی ئابوری و بنەماکانی ژیانی مەدەنی لەبەریەک هەڵوەشاندەوە، دەسەڵاتی حزبە بەرژوازیە بنەماڵەیی و میلیشیایانی بەسەر کۆمەڵگەدا سەپاند و بووە مایەی پاشەوپاشگەزانەوەی کۆمەڵگە لە ئاستی سیاسی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیەوە.

ئاراستەکانی ئەم ئاڵوگۆڕە لەدەخی سیاسی ئەم دەورەیە و دابینکردنی ئاسایش بۆ سەرمایەگوزاری، حەتمیە کە خەباتی کرێکاری و کۆمۆنستی دەخاتە بەردەم لێپرسینەوەیەک کە دەبێت بەئاگاو هوشیاربێت لە توانای چۆنیەتی هەڵسوڕانی سیاسیدا، کە لەمیانەی هاوکێشە سیاسیەکاندا و گۆڕینی هاوسەنگی هێزەکاندا، ئێرک و مەسائلی سیاسی تازەتر لە خەباتی سیاسی دێتە پێشەوە، ئەم دەخە ئێرکێک دەخاتە بەردەم تەواوی هەڵسورانی سیاسیەوە کە پێویستە وەک ئەلتەرناتیفێک بۆ دەسەڵاتی سیاسی لە مەیداندا حزوری سیاسی و میکانیزمەکانی خەباتی سیاسی لەم ئاڵوگۆڕانەدا بۆ شۆڕشی کرێکاری دەست نیشان بکرێت.

دەبەت ەەژەکی نیشتمانی بۆ گۆڕ بۆ کەمەکانی لە کوردستان دیاری بکرێت

ەەژی 16 ئایار، کە وەك ەەژی نیشتمانی گۆڕ بۆکەمەکان لە عێراق دیاریکراوە، بۆ داخڵوە هیچ ئاماژە و گوزارشتێك بۆ قوربانیانی تاوانکانی جینۆسایدی گەلی کورد لە خۆ ناگرێت، لە کاتێکدا بۆپەی هەموو ئامارەکان، لە کەی 301 گۆڕی بۆ کەمەی سەردەمی ەژەمی بەعس، زۆرینەی قوربانیانی ئەو گۆڕ بۆ کەمەکانە، گۆڕی قوربانیانی جینۆسایدی گەلی کوردستان.

دیاریکردنی ەەژی 16 ئایار، لەسەر راسپاردەی کۆنگرەی گۆڕ بۆکەمەکان بوو، کە لەلایەن ەکخراوی ناوەندی عێراقی نوێ لە 2006/9/18 لە شاری لەندنی بەریتانیا سازکرابوو، کە ساەك دواتر ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق، بۆ فەرمی ئەم ەەژەی وەك ەەژی نیشتمانی گۆڕ بۆ کەمەکان دیاریکرد و ناساندنی.

بۆ بەرچاووونی هەموو لایەك، ەاسپاردەکەی کۆنگرەی گۆڕ بۆ کەمەکان بۆ دیاریکردنی 16 ئایار، لەسەر بنچینەی هەدانەوەی یەکەم گۆڕی بۆکەمە لە ناوچەی مەحاویل لە پارێزگای بابل لە 16 ئایاری 2003 بوو، واتا یەك مانگ دوای رووخانی ەژەمی بەعس. لە کاتێکدا چەندین گۆڕی بۆ کەمە، لە پێش ئەو مەژووو لە سنووری هەرێمی کوردستان لە ساەانی نەوەدەکان و سەرەتای دوو هەزارەکان هەدراونەتەوە.

لەگۆڕ ئەوەی ەەژی 16 ئایار، هیچ گوزارشت و ئاماژیەك بۆ قوربانیانی گۆڕ بۆ کەمەکانی گەلی کوردستان لە خۆناگرێت، بەڵام ەەزگرتن لەم ەەژە بەرپرسیارێتیەکی مرۆیی، ئەمەش لە سونگەی بەرپرسیارێتی ئاکاری و مرۆقایەتیانە بۆ رەزگرتن لە قوربانیانی گۆڕ بۆکەمەکان، جا لە هەر پێکهاتە ونەتەوەیەك بێت... بەڵام وەك ئەرکێکی بەرپرسیارێتیمان بەرانبەر بە قوربانیانی گۆڕ بۆ کەمەکانی جینۆسایدکراوانی گەلی کوردستان و کۆسوکارییان، ئەمە لە نووسەران و چالاکوانان و رۆکخراوەکانی بواری جینۆساید، دیاریکردنی ەەژێك لە هەرەمی کوردستان وەك ەەژی نیشتمانی گۆڕ بۆ کەمەکان، بۆ زەرورەتێکی حەتمی دەبینین، ئەمەش لە پێناو بۆ

نیشتمانیکردنی ئەم پرسە.

بەیە ئەمە بانگەواز لە رێکخراوەکان و تـوێژران و نوسـەران و چالاکوانانی ئەم بـوارە دەکەیـن، کە بە هەمـوو لایەك هەوڵەکانمـان چڕبکەینەوە، تا لە کەنگرەیەکی تایبەت و بە ئەزامەندی هەموو لایەك لەسەر بنچینەی بەگەی سەمەندەر، ئاڕاستەیەك لە هەرەمی کوردستان وەك ئاڕاستەی نیشتمانی گەڵە بە کەمەکان دیار بکرێت.

1- رێکخراوی کوردستان بۆ جینۆسایید.
2- رێکخراوی مانەوە بۆ پرسی شەهیدان و ئەنفالکراوان
3- گۆڤاری تەپـزاوە ـــ گۆڤارێکی تـایبـەتە بە پرسـی ئەنفـال و جینۆسایدی گەلی کورد
4- ناوەندی داکۆکی پشدەر بۆ قوربانیان و جینۆسایدکراوان
5- رێکخراوی چیرۆکانی ئەنفال
6- رێکخراوی بەرگری لە قوربانیانی گەڵە بە کەمەکان
7 – هەمەتی ژیان نا بۆ ئیعدام لە کوردستان
8- تەی رێکخراوە کوردستانییەکان بۆ دادگای تاوانی نێودەوڵەتی – KONCICC
9- ئاژنامەی نوگرۆسڵمان

10ـ گۆڤاری گوڕچن
11- رێکخراوی قەدەغەکردنی چەکی کۆکوژ لە کوردستان
12- تەی ئایکان کوردستان
13- رێکخراوی ئەنفالکانی کوردستان
14- محەمەد زرنگ ـــ زیندانی سیاسی و چالاکوانی بواری جینۆساید
15- سالار مەحمود ـــ ئەندامی ئەنجومەنی باڵای یەکێتی نووسەرانی جینۆسایدی کوردستان
16- مەلا شاخی ـــ نووسەری بواری جینۆساید
17- قاسم کازم ـــ چالاکوان و کۆسوکاری ئەنفال
18- جەبار ئەحمەد ـــ توێژەری بواری جینۆساید
19- ئەیاد کاکەیی ـــ پاریزەر لە دۆسیەی ئەنفال و دۆسیەی بارزانیەکان
20- هەدار زوبەر بارزانی ـــ پارێزەری کەیسی ئەنفال و جینۆسایدی بارزانیەکان
21- شاخەوان قادر شەش ـــ لێکۆلەر لە بواری جینۆساید
22- زەمان عەبدە ـــ سەرکی رێکخراوی ئەنفالکانی کوردستان
23- هابیل احمد کریم ـــ بەڕێوبەری مانەمەنتی ئەنفال لە چەمچەماڵ
24- هەمەت هەشیار ـــ ڕۆژنامەوان

25- سەرهەنگ محەمەد ـــ چالاکوانی بواری جینەساید
26ـــ ئەلتیف فاتیح فەرەج ـــ لێکۆڵەر لە بواری جینەساید
27ـــ عادل مەلا سالح ـــ بەرپرسی بەریوەبەری راگەیاندن و پەیوەندییەکانی وەزارەتی شەهیدان و چالاکوانی بواری جینەساید
28- وەزیرە جەلال سەعید ـــ خۆشکی شەهیدی سەرکردە
29- سەوسەن محەمەد میرخان ـــ کچە ئەنفال، سەرکی لێژنەی کاروباری شەهیدان و جینەسایدو زیندانیانی سیاسی لە پەرلەمانی کوردستان لە خولی پێنجەم
30- – کچەر ڕەشاد مورادـــ کوێی شەهید و چالاکوانی بواری جینەساید
31- عەدالەت عومەر ـــ لێکۆڵەر لە بواری جینەساید
32- ئاژان شەهید حەمەئەمین ـــ ئەندامی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان
33- د. فاتیح سەنگاوی ـــ لێکەرەر لە بواری جینەساید
34- سەباح کەرکووکی ـــ ڕێکخەری کاروباری ناساندنی جینەسایدـ سوید
35- حازم محمد بلایی ـــ نوسەر و چالاکوانی بواری جینەساید
36- فوئاد عوسمان ـــ نووسەر لە بواری جینەساید
37- گەردە مامە حەمە ـــ چالاکوان و خوشکی شەهید و ئەنفال
38- جەوهەر کانی هەنجیری ـــ فۆتۆگرافەری بواری ئەنفال و کەسوکاری ئەنفال
39- نازدار ئەسعەد محمود ـــ چالاکوان و کەسوکاری جینەسایدی بارزانیەکان
40- دکتەر ئیبراهیم مەلا زادە ـــ لێکەرەر لە بواری جینەساید
41- حیکمت فائق ـــ چالاکوان لە بواری جینەساید و خاوەنی 11 شەهیدی خەزانەکەم بە چەکی کیمیاوی
42- دلەر کەریم ـــ نووسەر لە بواری جینەساید
43- د. عبدالرحمن کەریم دەرویش ـــ پسپەر لە بواری جینەسایدناسی
44- هەمن حەسیب ـــ نووسەر و چالاکوانی بواری جینەساید
45- هاوڕێ پشتەوە ـــ پشمەرگەی دەرین و کەسوکاری ئەنفال
46- عادل مەجید ـــ تاقانەی ئەنفال
47- عەلی مەحمود محەمەد ـــ چالاکوانی بواری جینەساید

کۆنفرانسی میرزا ئەحمەد داواشی و پێشکەش.. هەڵوێستێکی نەریاوی

بەڵووچوونی هەر چەشنە کە بوونەوە، کۆنفرانس و فستیڤاڵێک، یەک لە پووڕکان بە کۆمەڵگەیەکی سەردەمیانە دەتە ئژمار و گرێک بەهند

وەربگیردرێت. ڕووداو و بوێری لەم چەشنە، هەوایەکی تازە بە نێو کەمەڵ دەگوزەتەوە و دەرفەتکیش دەخاتە بەردەم کەمەندی هۆشنبیری تا بە ئامادەییەکی باشترەوە بە داهاتوو، پلان و بەرنامە دابڕێژێت. ئەستێ ئەمەی کورد لەم بوارەدا هەشتاکە خاوەن ئەزموونکی دوور و درێژ نین و بگرە لە سەرەتادایین، لە هەنگاوی شیاویشمان ناوە.
بە ساڵانک دەچێت لە شار و دەڤەرە جەربەجەرەکانی ئەژهەڵاتی کوردستاندا یان لە ناوەندی دەزگە و دامەزراوە فەرمییەکان یانژی ناوەندە سەربەخۆکانەوە چندان کەنفرانس و فستیڤاڵ بەڕێوە دەچێت. هەر کامە لەم ڕووداوانەیش بە گوەرەی کەشوباکە، هەنگری کەمەڵ تایبەتمەندییەکن. بەڵام ئەوەی لەم نەوانەدا گرینگە ڕووی لە دەستەی بەڕێوەبەرە کە تا چەندە لە ئاپەندنی ئەرکەکانی ئەم پرسە هەستیارەدا شارەزا و پسپۆڕ و بەپلانەوە بەرەو پیری ڕووداوەکە دەڕوات. تا چەندە لە بانگهەشتی میوان و خەڵکانی ڕووناکبیر و پسپۆڕی ئازاد و سەربەخۆدا بەیاربەدەست بە خەیاتی و کرێکی ڕووداوەکەی بەلاوە گرینگە.
دەڤەری هەورامان بە هەموو پار و بەشکانیەوە لە چاو ناوچەکانی دیکەی کوردستان (لەبەر گەلەک هە و هەگەر)لەم سەنگەوە هەژارترە و ئەو دەرفەتەی پێنەدراوە وەک پێویست خەی لەم بوارەدا تاقی بکاتەوە.
ئەوە لە حاڵەکدایە کە هەورامان، ئەو ناوچە زەنگین و دەوڵەمەندەی کوردستان دەتە ئەژمار کە خاوەنی مێژوو و چاند و کولتوورەکی دێرین و هەنگاڤییە و هەر لە کۆنەوە تا هەنووکە بە هەزاران سیما و کەسایەتی درەوشاوەی لە گەلەک بواردا تێدا هەڵکەوتووە کە بەشکیان کەمتر ئاوایان لە دراوەتەوە.
"میرزا ئەحمەد داواشی"(1905-1980)، یەک لەو کەسایەتییە دیارانەی ئەم ناوەی نیشتمان دەتە ئەژمار کە بەداخەوە لە خودی ناوچەکەی خێیشیدا غەریب دەنوێنێت و کەمتری لەسەر نووسراوە. بە چەند ساڵەک دەچێت کە "توێژینگەی کوردستانناسیی زانستگەی سنە" باسکی هیممەتی لە هەماڤیون و تا ئێستا چەند کەنفرانسەکی لەم پەیوەندییەدا بەڕێوە بردووە. بەڕێوەبردنی کەنفرانسەکیش بە شاعیر و سیمایەکی ناوچەی هەورامان جەی پێزانین و دەستخێشیی فرەوانە. وەک خودی بەڕێوەبەرانی کەنفرانسەکە ئیشارەتیان پێداوە، نزیکەی شەش مانگەک بەو پرسەوە سەرقاڵ بوونە و هەموو هەوڵەکیشیان خستووەتە گەڕ تا کەنفرانسەکە بەسەرکەوتوویی بەڕێوە بچێت. سەرەنجام ئەژی 19ی گوڵانی 2724 (8ی مای 2024)کەنفرانسەکە لە زانستگەی سنە و لە چەند پەنەلەک(لە دوو هۆڵی مەولەوی و فیردەوسی)دا بەڕێوە چوو.
بە پێویستی دەزانم لەسەر ئەم کەنفرانسە ئاماژە بە چەند خاڵەک

بدەم.
یەکەم خاڵ، ئەوەی لە ناوەندەکی زانستی دەوشتەوە و چاوەوان دەکرێت، بایەخدانان بە نەزم و تەکووزی و پلان و بەرنامەیە کە ئەم خاڵە لە کەنفرانسەکەدا ئەوەند بەردیدە نەدەکەوت و شپرزییەکی فرەی پێوە دەبینرا.
دووەم،کەسایەتییەکی فارسزمانم لە نزیکەوە کەنفرانسەکەدا بەرچاو نەکەوت کە وتار یان بابەتێک لەسەر میرزا ئەحمەد داواشی پێشکەش بکات کەچی پێشکەشکار بەردەوام خەی بە باسای زمانی فارسیدا هەدەواسی. هەروەها زمانی ئاخاوتن و قسەکردنی چەند وتاربێژێکی کەنفرانسەکەیش لە ئاست پێگەی ناوەندەکی زانستیدا نەبوو و زۆتر شیاوی کەڵ و دانیشتنی نێو فەرمانگە فەرمییەکان بوو!
سێیەم، نەبوونی بەرنامەیەکی چڕ و پڕ و دانانی کاتێکی دیاریکراو بە وتاربێژان بوو کە هەر ئەم پرسە هەرا و زەنایەکی لە نێو هەڵەکەدا نابووەوە.
چوارەم،خەڵەواسینی بەڕێوەبەران بە"فەرهەنگی ئێرانی"!دا بوو کە بووبووە بنەشتەخشەی تەنانەت چەند وتاربێژەکەش و بەردەوام پاتە دەکرایەوە کە گوایە پێویستە میرزا ئەحمەد و کەسایەتییەکانمان بە هەموو ئێران بناسێندرێن کە ئەرچی وەک خودی خەم بە چاوەکی ئەرێنی سەیری ئەم پرسە دەکەم بەڵام ئەمە ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە نەک کەمەگەی ئێرانی بگرە کەمەڕەی هۆشنبیریی ئێرانییش هەرگیز فەرهەنگ و چاندی کوردی لە لای نەبووتە پەرشەکی نەک سەرەکی بگرە لاوەکییش و تەنانەت فرە جاریش بە هەڵەشە دادەنرێت. بەگەیش لەم پێوەندییەدا یەک و دووان نین. دیوەکی ئەم پرسە، ڕاست درێژکراوەی سیاستە دزێوەکەی ڕەزمی پاشایەتیی حەمە ڕەزا پالەوی(1919-1980) لە هەمبەر مەژوو و کولتووری کوردە کە ئەو سەردەمە لە ڕەزیمی سیمایەکی ناسراوی وەک "ڕەشید یاسمی"(1896-1951) یەوە جێبەجێ دەکرا.
پێنجەم، بەڕێوەچوونی پێنلەکان لە دوو هەڵی جیاوازدا بوو کە ئەرچی دەرفەتی دەخستە بەردەم بەشداربووان بە گوترەی حەز و ویستی خۆ بەیار بدەن بە کامە پێنەل پشکدار بن،لە لەبەر چەند هۆکارێک،ئەم پرسە بە خۆ بشۆیەکی لە کەنفرانسەکەدا دروست کردبوو.
شەشەم، قەڕەباڵغبوونی ناوەڕۆک و بەرنامەی کەنفرانسەکە بوو کە هیچ پەیوەستی نەدەکرد ئەو هەموو وتار و بابەت و وتاربێژەی تەدا جێ بکرێتەوە هەر ئەمەیش بە لایەنەکی لاوازی کەنفرانسەکی زانستی دادەنرێت.
حەوتەم،سەرەڕای ئەوەی بەڕێوەبەران ئاماژەیان بەو خاڵە دەدا کە گوایە نزیک بە شەش مانگەکە بەو ڕووداوەو سەرقاڵن بەڵام لە باری

ئاگەیاندن و میدیایەوە کارەکی ئۆتۆی بۆ نەکرابوو؛ تەنانەت لە نێو خودی شاری سنەدا بۆزەحمەت دوو لافیتە و پارچەنووست بۆردیدە دەکەوت کە بۆ کەنفرانسەکە پێلکێشت بکات. بۆ واتایەکی دی، بۆشکی فرەی ڕۆژنامەنووس و میدیاکاران هەر ئاگاداری هۆوداوەکەیش نەبوون. ئەوە لە حاڵکدایە لەسەر لافیتەی خودی کەنفرانسەکە بۆ "کەنفرانسی نەتەوەیی" ناودەر کراوە!

هەشتەم، ئەمە وتەی سەرزاری بەڕێوبەرانی کەنفرانسەکە بوو کە ئەمە دەماندوەت نەک لە ئاستی کوردەواری بگرە لە هەموو ئێراندا میرزا ئەحمەد داواشی بناسنین کەچی زۆربەی بۆشداربووان هووی لە خودی بەڕێوبەرانی زانستگە و بۆشکی گوێچنکراو و هەرە کەمی هووناکبیرانی ناوچەی هەورامان(هوانەر،جوانێ و پاوە) بوو. بە واتایەکی ڕاستتر،نووسەر و ڕۆشنبیرکی دژەر و ناوچەکانی دی کوردستانت لە کەنفرانسەکەدا بۆردیدە نەکەوت کە ئەمە ڕاست بۆپێچەوانەی بانگەوازەکەی ئەم بەڕێزانەیە. گەلێک پێویست بوو بازنەکە بۆرفراوانتر بکرێت و نووسەر و هووناکبیری فرەتر بە کەنفرانسەکە بانگهێشت بکرێت(ئاگەر تەنە وەک بۆشداربوویش بێت.).

سەرەڕای ئەم خاڵانە بەڕاستی هەمیشە یەک لە بۆشە باکگشتکانی فەستیڤاڵ و کەنفرانسەکان هووی لە بۆشی پڕاوێزە کە هەڵکی شیاو بە بۆشداربووان بە مەبەستی ئاشنابوون بە سیما و کەسایەتییە جۆربەجۆرەکان دەرخسێنێت. زۆر جار پرسە جیاوازەکانی بۆرباس لە کەڵ و دانیشتنەکانی پڕاوێزی ئەم چێشنە جڤین و کەبوونەوانە،گەرم و گوڕتر لە خودی کەنگرەکان دەنوێنن و دۆرفەتێک بە بۆشداربووان دروست دەبێت تا پێکەوە بکەونە گفتوگۆ و باسوخواس و بیر و ڕاگەیەنەوە. هەر ئەم پرسیش دواتر کەنفرانس و کەبوونەوەی دیکەی بەدوادا دێت. گەرەک ئاماژە بەم خاڵیش بدرێت کە ژمارەیەک نووسەر و توێژەری وەک حەمەڕەشید ئەمینی،سەید ئیسماعیل حسێنی،محەممەد یەعقووبی،ئەکرەم وەدودەگی،سابیر عەزیزی،عوسمان نووری،عەداڵەت کەریمی و هتد لە پێناڵکاندا پشکدار بوون و لەسەر لایەن و هەندە جیاوازەکانی ژیان و شیعر و کەسایەتیی ئەدەبیی میرزا ئەحمەد داواشی قسەیان کرد. هەروەها کەنفرانسەکە چەندان وتاربۆژیشی لە خودگرت کە لەو نەوانەدا دەکرێت ئیشارەت بدەینە کەسانی وەک محەممەدعەلی سوڵتانی،سەید موعتەسەم سەییدزادەی هاشمی،یادگار کەریمی،حسەن محەممەدی(کوڕی شاعیر)،مەسعوود بینەندە و هتد.

کەنفرانسەکە بە هەموو خاڵە ئەرێنی و لاوازەکانیەوە کۆتایی هات؛ئومێدە بە لەمەوبەدوا کەنگرەی بەپێزتری بەدوادا بێت.

جێی ئاماژەپێدانە ناوەندی توێژینەوەی کوردستاناسی ساڵی 1379ی هەتاوی(2000)لەسەر هەزامەندیی بەشی توێژینەوەی وەزارەتی زانست،

توێژینەوە و تەکنەلۆژیای ئێران، گرووپی توێژینەوەیی زمانناسیی و تێرەی کوردی دامەزرا و چالاکیی فەرمیی خۆی دەست پێ کرد. دواتر دوو لقی توێژینەوەیی "لێکۆڵینەوە لەسەر مێژوو و فەرهەنگی کوردستان" و لێکۆڵینەوەی ستراتژیک و پەرەپێدانی کوردستان" هاتنە ئاراوە و بەبەندانی ساڵی 1394ی هەتاوی(2016)، مەبەست بە توێژینگەی کوردستاننناسی دەرچوو.
پێویستە ئاماژە بەم خاڵەیش بدرێت وەک لە دیوانەکەی شاعیردا هاتووە، میرزا ئەحمەد داواشی،کوڕی محەممەد، ساڵی 1323ی کۆچی(1905)لە شاری "وانسار"ی ناوچەکانی کوردستان لەدایک دەبێت. (دیوانی میرزا ئەحمەد داواشی،ل14)
میرزا ئەحمەد دواتر بە بەرزکردنەوەی ئاستی وشیاریی خۆی لە چەند بوارێکدا هەوو لە چەند گوندێکی ئەم ناوە دێکات و وەک لە خودی دیوانە چاپکراوەکەیشیدا ئیشارەتی پێدراوە، تا دوا ساڵی ژیان لە گوندی"کانی خێران"دا دەمێنێتەوە. میرزا ئەحمەد، پەوەندییەکی نزیکی دۆگمە ژمارەیەک شاعیر و نووسەری ناسراوی وەکوو سەیید تایەر هاشمی(1915-1991)،شێخ محەممەدسەعید نەقشبەندی(1930)،محەممەدعەلی سوتانی(1957) و هتد بووە. یەک لە خاسەت و تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی شیعری میرزا ئەحمەد داواشی هەووی لە نزیککردنەوەی زار و بنزارەکانی زمانی کوردییە کە ئەم پرسە بە ژمارەیەک بە ناو نووسەر و توێژەری ئێستا لە دۆڤەری هەوراماندا کە سەد مخابن لەبەر ناشارەزایەتی یان هەر هۆکارێکی تەماویی دی، دەیانەوێت کەلەن بخەنە نەو زمانی کوردییەوە، زەر جێی تەامان و سەرنجاکێش. شیعری ئەم شاعیرە، باشترین بەڵگە بە سەلماندنی ئەم ڕاستییە دەتە ئەژمار کە زمانی کوردی،دارێکی پە لقوپۆپە کە هەر کامە لە زار و بنزارەکانی دەبنە مایەی دەوڵەمەندیی خودی شادارەکە.
سەرەنجام ئەم مرە نیشتمانپەروەرە ساڵی 1980 کۆچی دواییی دێکات و لەسەر وەسیەتی خۆی،لە ئارامگەی "سەرویس"و لە تەنیشت مەزاری "وەیسی قەرەنی"دا دەنێژرێت.
بە وتن دەشێت کە" سەرویس"دەکەوێتە بەشی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەسەر بەرزاییەکەوە لە نێوان جادەکەی ڕەوانسەر-کرماشاندایە و نزیکەی 7 کیلەمەترێک لە جادەی سەرەکییەوە دوورە. وەک دەگوترێت مەزاری "وەیسی قەرەنی"لەوێیە. ساڵانەیش بە هەزاران کەس بە هاتنەدی مرازیان،هەوو لەوێندەرە دەکەن.
هیجران
تا کەی لە هیجران دووریيت بنالم؟
تا کەی بە مەیلی،هاوار وە مالم؟
تا کەی چون"فەرهاد"ئاهر بشە لەم؟

بەدینە چون تۆ، باوەڕ نەکا پەم
هەر من چون فەرهاد ئاوارەی چینم
شەهید شەیدای،شۆڕەی شیرینم
هەر من پڕە تۆ،هوون دە وەردم
هەر من پڕە تۆ،گرانەن دەردم
نە نە وە ڕاسی،ڕاز نەباتەکەم
بوویەڕە چڕشەن، تەقسیراتەکەم
هەر من چون مەجنوون،وەیلان هەردم
زەلیل و زار و زەبوون و زەردم
تە بیت وە"تەرسا"ی لاو شۆڕە شیرین
من بیم وە"سەنعان"،دەیری بیم لە دین
من هەر لە سەفا، تە لە جەفا بیت
گونای من چڕشەن،وەت بەوەفا بیت
(دیوانی میرزا ئەحمەد داواشی،ل219)
ژەدەر:
دیوانی میرزا ئەحمەد داواشی،کۆکردنەوەی حسەن محەممەدی و پەداچوونەوەی حەبیبوڵا کەریمی، تاران، پەخشکاری ئیحسان،چاپی یەکەم،1389ی هەتاوی

ژینگە دەستی نیشتمانپەروەرانە.. د. شەمال ئیسماعیل پوور

بەرایی

هەرچەند ئەستا دەخی ژینگە لە جیهاندا لە خراپترین ئاستی خۆی دایە و گەورەترین هەڕەشەی لەسەرە، بەڵام هەموو تاکەکی ئاسایی کەمەگا و بڕپرسان و هەموو خاوەن حوکمان و دەسەڵاتداران بەو هەڕەدەسەنگەندرەن کە تا چەندە ژینگەدەست و ژینگەپارەزن.
لەگەڵ هەر سەقەتکردنەکی ژینگەییدا، ژینگەدەستییەکی تایبەت دەتە ئاراوە. مرۆڤی ئەستا لە ڕابردووی خۆی لەمە ژینگە دەستی و ژینگەپارەزی شەرمەزارە و کولتووری جیهانی سەدان چیرەکی دەتەزەنی

ژینگەتکدەری بە تەوەوەیە و دیان فیلم و نووسراوەی تایبەت بە قەت و بەی گیاندار و ئاژەڵی تایبەت لە جیهاندا ماوەتەوە کە مرۆڤی ئەستا بە شارەوە لەی دەوانە.
بە شفرەی فیل و پەستی کەکدیل و ەوی و پەینک و بەور و دیان ئاژەڵی دیکە سەدان جۆنایەت کراوە کە مرۆڤی ئەوکات بە شانازییەوە لەی ەوانیوە و تۆنانەت وەنەی خۆبەزلزانانەی لەسەر گرتووە و بە دیواری دیوەخانەوە هەڵیواسیوە. زۆر بەحمانە گیاندارانیان قە کردووە و کەسیش مشکی لە میوان نەبووە.
لە کوردستان دەکەوتنە گیان دار و بەش و بە هەزاران داریان دەبڕیوە و دارستانەکانیان خاپوور دەکرد. بە گرتنی ماسی ژاریان لە چەم و ووباران دەکرد و هەزاران ماسی گەورە و بچووکیان قەدەکرد و لە هەمان کاتیشدا چی بڕق و ەقە و گیانداری ئاویە قە دەبوون و دەکەوتنە قڕاخ ئاو. ئاگریان لە دارستانەکان بەردەدا و بەداخەوە ئەم کردەوە دزیوە ئەستاش بەردەوامە و ژینگەی لەەوای تەکداوە و خسارەکی قورسی ئاوقەی ژینگە کردووە و خسارێ گیانی و مرۆیشی لەکەوتەوە و چەندین کەسی دەسەز و نیشتمانپەروەر لەکاتی ئاگرکوژانەوەدا گیانیان بەخت کردووە و شەهید بوون. وەرزەی لەنەزان و دەق ئاگریان لە پارەزکانیان بەردەدا و دەبوونە هەی سووتاندنی هەموو چەشنە مار و مڕوو و ئاژەکی نەو پارەزکان.
بازرگانان و دزانی ئاسەوارە مێژوویەکان سنگی سەدان چیای ئەم نیشتمانەیان بە بڕد و ئاسەواری مێژوویی شقار شقار کرد و دیمەنی جوان و شۆنی ژیانی ئاژەانیان شواند و هیچ قازانجکیش بە خەک و ژینگەکەی نەگەیشت. دەردی سەرباری دەردان ئەوە بوو هیچ ناوەندکی دەوەتی، پشی بەو کاولکاریانە نەگرت و لە ئاست ئەو وەرانکاریە نابەرپرسانەدا خی بە بەرپرس نەزانی. ئەستاش بە ەاوستان لە بەرانبەرهەر کارساتکی ژینگەتکدەراندا تەنیا دەسەزان و نیشتمانپەروران خیان بە بەرپرس دەزانن و بەدەستی بەتاە دەچنە شەی ئاگر و لافاو و دوژمنانی ژینگە و بەداخەوە لەم سانەی دواییدا چەندین کەس لەم ەیەدا گیانیان بەخت کرد. موخابن دەوەتانی ناوچەکەش هیچ پەگرام و بەرنامەیەکیان بە ژینوار و ژینگەپارەزی نییە و بە هیچ جۆرێک یارمەتی ئەوان نادەن و تانانەت تەگەرەشیان دەخەنە بەرپە و زەرجار تووشی گرتن و بەند و بەبەشی لە مافە کەمەایەتییەکانیشیان دەکەن.

ئەستا و ژینگەپارەزی:
لە جیهانی مودەندا ژینگەپارەزی ئاکارکی بەهاداری مرۆڤ و شارەندی لەزان و لەخابین شانازی بەم تایبەتمندییەوە دەکات.

مودێرنیتە دەخوازێ کە مرۆڤ بە پێی پێنسیپەکانی ژیان لە ژینگە بڕوانێ و بایەخی هەر شتێکی سروشتی بناسێ و ڕێزی لێبگرێ. بەم پێیە لە هەر کۆمەڵگایەکی مودێرنیتە جێگیر بووبێ ، ژینگەپارێزی سەری هەڵداوە و مرۆڤ بەڕێزەوە ڕوانیوێتی بە سروشت. بەڵام لە کۆمەڵگا دواکەوتووەکاندا ژینگەدۆستی نەبۆتە دیاردە و تاکی کۆمەڵگا ئەم تایبەتمەندییە بە خۆی ڕەوا نابینێ.
ئێستا ژینگەپارێزی تایبەتمەندییەکی ڕۆشنبیرانەیە و تاکی ڕۆشنبیر خۆی بە دۆستی ژینگە دەزانێ و پاراستنی ژینگە دەخاتە ڕیزی کارە هەرە جیاواز و جوانەکانییەوە. تاکی کۆمەڵگا ئێستا بەو قەناعەتە گەیشتووە کە هەموو سروشت هەی ئەوە و بە بێ سەرنجدان بە ناوچەگەرایی خۆی بە خاوەنی هەموو سروشت و ژینگە دەزانێ. هەنووکە کۆمەڵگا لە ئاکاری ژینگەپارێزی مرۆڤسەنتەرەوە ڕووی لە ئاکاری ژینگەدوستانەی گیاندار و سروشت سەنتەر و بگیانخوازی کردووە و سروشتخوازی (نە بە مانا فەلسەفییەکەی) دروشم و توخمی سەرەکی پڕۆگرامی ژیانی مرۆڤی سەردەمە . ئێستا هەموان تێدەگەن هەر گیاندارێک لە سروشتدا بۆهای و پێگەی خۆی هەیە و کۆمبوونەوە و لاچوونی خەساری تایبەت بە خۆ هەیە و هەنگاوێک لەوەش سەرتر چوون و لایان وایە هەموو شتێکی سروشتی خاوەن زەروورەتی خۆیەتی و دەبێ بۆهای تایبەتی پێبدرێ.

کورد و ژینگە:
ژینگە و ژینواری کورد بە جۆرێک لەگەڵ ژیانیدا تێکەڵ بووە کە کورد بە درۆژایی مێژوو، ژینگەکەی خۆشویستووە و ژیانی لە ژینگە جیا نەکردۆتەوە. کورد هەرگیز مرۆڤسەنتەرانە لەگەڵ ژینگە مامەڵەی نەکردووە و خۆی لە ژینگە بەجیا نەزانیوە. چاوە کانییەکی وەکوو ڕۆحی خۆی پاراستووە و دار و بەردی ئەم وڵاتەی بە قەد خۆی خۆشویستووە. باوەڕی پتەوی بەم خاکە گرینگە بووە کە بە بە ژینگە بە نیشتمانە و بە نیشتمانیش سەر و ماڵ و گیان و خوێن و ژیانی فیدا کردووە. ئەمە بەم واتایە نییە کە هەموو خاکانی ژینگەپارێزی ڕۆچاو کردووە و هیچ ئاکارێکی دژ بە سروشت و سروشتدۆستی نەبووە. بەڵام لەچاو نەتەوەکانیتر زۆتر ئاوێنداری سروشت و ژینگە بووە و باشری پاراستووە . وەک دەڵێن هەمیشە لای وابووە کە جیا لە چیاکان و داوێنی سروشتی شاخاوی خۆی دۆستێکی نەبووە.
بەداخەوە زۆر جار بە هۆی پیلانی تایبەت و پڕوردەی کۆسانی نەفسنزم و خەباکەمزان ، کۆسانێک دژ بە ژینگە وەستاونەتەوە و لە ناوی کۆ و ڕەوی و کۆروشک و باڵندە و هتددا زەدەڕییان کردووە و

کۆیان بۆ پاڵاوتنی جوان و ئازاد و ناوازە دروست کردووە و ژیان و ئازادیان لێ ئەستاندوون. بۆ درێژایی مێژووی ئەم گۆڵە تەنیا دوو چین دژ بەم ژینگەیە وەستاونەتەوە:
یەکەم؛ ئەوانەی وا کەمتر زانا بوون و ژیانیان بۆ نەزانی هەڵبژاردووە و هەڵسوکەوتیان نابەرپرسانە و نەزانانە بووە. ئەمانە بۆ پڕکردنەوەی بیری تەسکی خۆیان ، سروشت و ژینگەیان ناسیوە و بەداخەوە بەشێکی گەورەی جوگرافیای ئێمەیان داگیرکردووە . نەزانی و خورافەپەرستی کارەکی کردووە ئەو کەسانە لەخۆبایی ببنە دوژمنی مار و ددانژومەڕ و سەرمازەکە و کوندبوو و ....
دووەم؛ ئەو کەسانەی وا خاوەن بۆچوونن و بۆ تێکدانی ژینگە و سروشتی وەاتەکیان هەر کارەکیان بێ بۆچوونە . ئەمانە کەمێک خێکی چاوشۆڵ و نیشتمان فرۆش و دژ بە ئاو و خاکی خۆیانن و بۆ تێکدانی جوانی و ئارامی و سەروەری نیشتمان و گۆڵەکیان لە هیچ کاولکاری و ناحەزئاکارییەک ناپرینگنەوە. ئەم تاقمە بەشداریەک خەباکەمزان و دڵاون کە حازربوون چی خراپیە درحەق بە خاک و ئاو و نیشتمان و سروشتی خۆیانی بکەن.

ئەم و ژینگە:
بۆ پاراستنی ژینگە کەمێک شەواز و پێگرامی تایبەت هەیە کەبەکیان جیهانین و هەندەکیان کولتووری و پەروەردەیی و ناوچەیین. ئەو شەواز و پێگرامانەی وا جیهانین و هەموو خێکانی جیهان تا ئادیەک لەسەری کۆکن بریتین لە:
یەکەم؛ بەکەوتننامەی ژینگەیی خەبەخشانەی وەاتانی پیشەسازی و پشکەوتوو ، کە بۆ حەزی خۆیان و بۆ پەی پشکەوتنە گشتییەکانیان لەم بوارەشدا شەوازی ژینگەپارێزی خۆیانیان بووە و خۆیان بۆ بەرپرس زانیوە و پێگرامی تایبەتیان داشتووە.
دووەم؛ شەوازی ئەکەسیستم (زیندەوەرانی ناوچەیەک و پەیوەندی نێوانیان) کە لەم شەوازەدا سەرنج دەدرێتە سەر پەیوەندی نێوان هەموو زیندەوەرانی ژینگە.
سێهەم؛ قەولوبەنامەگەلی نێودەوڵەتی، کە لە ناوەندە تایبەتەکانی نێودەوڵەتی و جیهانیدا کاریان بۆ دەکرێ و بۆ شێوەیەکی فەرمی بۆ هەموو نەتەوەکانی جیهان دەبنە بەرنامەی کاری و هەموان دەبە بەچاوی بکەن و وەاتانی جیهان بۆ نوێنرایەتی خێکی وەاتی خۆیان دەبنە ئەندامی ئەو قەولوبەنامانە و بۆ ئەرکی سەرشانی خۆیانی دەزانن پابەندیان بن. ئەگەر ئاو و خاک ونیشتمان و ژینوارەک هیچکام لەو حاڵەتانەی سەرەوە شک نەبات و بەدەر لە هەموو بەکەوتننامەکانی ژینگەیی و شەوازەکانی ئەکەسیستم وقەولوبەنامەکان

مامۆستای لێگەڕ بکرێ ، دەبێ چۆن بمێنێ و چۆن خۆی لەو دۆخە هەستیار و ئەستەم ڕزگار بکات؟ بەم هەموو خەمساردی و بێ بەرنامەبوون و ئاڕاستەیەوە چۆن تاکی ژینگەدۆست پەروەردە بکرێ؟

خۆشەویستی سروشت لە نیشتمانپەروەریەکی تەکەم و لێژیکییەوە سەرچاوە دەگرێ. تاکی نیشتمانپەروەرکاتێک ئەو ناوەی دەخرێتە سەر کە بە گیان و بە دڵ ، دار و بەرد و خاک و ئاو و ئاژەڵ و مار و مێروو و گوڵ و گوڵزار و تەنانەت دەکستان و زەلکاو و زەنگ و هتد نیشتمانەکەی خۆش بوو. ئەگینا نیشتمان خۆشەویستی چ واتایەکی دەبێت؟ ئەم خۆشەویستییە لە ڕێی پەروەردەوە لە ڕێح و دەروونی تاکدا چەکەرە دەکات و سەوز دەبێ. قوتابخانەکان دەبێ هەوێنی سروشت خۆشەویستی بخەنە دەروونی قوتابییەوە و شێوەی پاراستنی سروشت و ژینگە بە هەموان فێر بکەن و لەو ڕێگەوە کەمەڕگایەکی سروشتخواز و پارێزەری نیشتمان دروست بکەن. سیستەمی پەروەردە دەبێ پلان و گەڵاڵەی تایبەتی بۆ ئەو مەبەستە ببێ و بە جۆرێک لەبەر چاوی قوتابی شیرین بکا کە زیندوومانەوە و ساخبوون و ئارامی خۆی بە سروشتی هاوشێوەوە ببەستێتەوە. نووسەران و شاعیران و دەرهێنەرانی فیلم و بەگشتی هەموو ئەو کەسانەی بە جۆرێک دەتوانن لەسەر پەروەردە و دروست بوونی کەسایەتی تاکی کەمەڕگا شوێندانەر بن، سروشتخۆشەویستی و ژینگەپارێزی بکەنە هەوێنی کارەکانیان.

ئاکام:

ژینگە پارێزیش یەکێک لە لێهاتوویەکانی مرۆڤ و دەبێ فێری ببێت و لەسەری ڕابێت. واتە لێهاتوویەکی شیاوی عاملاندنە و مرۆڤ دەبێ فێربکرێت. ئەم ئەرکە لەئاستیدا لە ئاستی سیستمی پەروەردەیە و دەبێ ئەو پێکهاتە مەزنە لێی بەرپرسە بێت. بەڵام لە کەمەڕگای ئەمڕدا بەداخەوە پەروەردە گوێی خۆی لە خواندووە و بەڵایدا ناچێ. لەوەها حاڵەتێکدا ئەرکەکە دەکەوێتە سەر شانی بنەماڵە و نووسەران و هونەرمەندان وئین.جی.ئۆکان و هەموو ئەو دامەزراوە خزمەتگوزارییانەی خەبەخشانە بە ئەم کارە دامەزراون و چالاکی دەکەن. کەوابوو هەموومان لەم بوارەدا بەرپرسین و دەبێ هەرکەس بەئادەی توانایی خۆی خزمەت بکا و بە پاراستنی ژینگەکەی هەوێ بدات. دەبێ تاکی کەمەڕگای ئەمە بەو حەقیقەتە بگات کە نیشتمانپەروەری تەنیا پاراستنی نیشتمان لە دەست داگیرکەر و نەتەوەی نییە ، بەڵکوو خۆشەویستی و بەرپرسایەتیشە لە خاند ئاو و خاک و دار و بەرد و ئاژەڵ و مار و مێروو و گیا و گژی نیشتمان.ئێستا شارەمەند پێش لە هەموو ئەرکانێتری ، پاراستن و خۆشەویستی نیشتمان و ژینگەکەی شائەرکی بێ.

د. شەماڵ ئیسماعیل پوور / سەقز

سەرچاوەکان:
ئا؛ فەلسەفەی ئاکاری ژینگەپارێزی، ڕێبوار سیوەیلی ، هاوبەشی ڕێکخراوی زەریاب و ئاژانسی پایار ساڵی ٢٠٢٠
ب؛ بووکە بەفرینە ، شەماڵ ئیسماعیل پوور، ناوەندی چاپی گوتار ، ساڵی1395
پ؛ ویکی پیدیا

گۆڤاری زمان و زار ژمارە ١٣

بۆ خوێندنەوەی ئەم ژمارەیە کۆ بە زمانی فارسییە کلیکی ئێرە بکەن..

Zman-W-Zar13Download

کــورتە چیــرۆک\ دنەهــانەپ..
نووسینی: ئامانج شەروانی

کاروان بە جاری سەیەمین گوتیەڕ دژواری تا ئاگای لێ هەگبەکەی خۆی بێت، بــا لێــی نەدزن. دژواریــش وەکــوو خــووی پــێوە گرتبــوو، بەدەساردییەکەوە سەیرێکی کرد و فڕێکی تری لێ قاوەکەی بڕدەمی دا. ئەو یەکەمین جاریان بوو لێ باشووری کوردستان دەربچن، جوانی و دڵفڕێنی شێپــڕکانی دەریای سپیی ناوەڕاست، دیمەنە پڕ ئاوازەکەی شەقامەکانی بەرشەلۆنە، سەماکەر و تەنافبازەکانی کوچەوکۆڵانەکان ئەو دووانیان سەرمەست و شێدا کردبوو، کەوتبوونە جیهانێکی پڕ ئەندێشەی ئەفسووناوی، شەو و ڕۆژیان نەمابوو.
کاتی پارەدانە هات و کاروان ڕووی لێ دژواری کرد و تێ گەیاند کە ئەمجارەیــان نەڕەی ئەوە بێ ئەوەی پــارە بــدات، دژواریــش مەردانە

دەستی بە لای هەگبەکەی برد، گوللەک دەستی گرتا، کەچی دەستی بەر هیچ شتێک نەکەوت. سەیرەکی لای هەگبەکەی کرد، لە شوێنی هەگبەکەی مۆزەکی قوتقی بینی. شۆڕا، نەیزانی چی بکات، نێک هەر پارە و دەسیەکانی، بەڵکوو گوزەرنامەکەشی هەر لەناو ئەو هەگبەیەدا بوو. لەگەڵ کاروان بە بنکەی پۆلیسی بەرشەلانە چوون، هەگبەی خەی بیان هەڵگرت، پۆلیسیش پێی گوتن کە هاوینان ئەو شارە پە گشتیارە، خەڵک وەکوو مەرووڵە دێنە نەوشار و بەجێی دەهێڵن، دەزینەوەی شتەکی بچووکی وەک هەگبەکەی ئەو ئەستەمە. ئامۆژگاریی دژواریان کرد تا بەوات لە باوەزخانەی عیراقی لە مەدرید گوزەرنامەیەکی نوە دەربهێنێت. لە باوەزخانەی عیراقیش بە دژواریان گوت: ((پەویستیمان یان بە کارتی نیشتمانیی هەیە، یان بە ناسنامە و گەزنامە و پشتگیریی موختاری گەڕەکی خەت)). هەرچەندی پێی گوتن: ((دایکتان چا، باوکتان چا من لەو دوورەواتەی ئەوانتان لە کوە بە بینم))، بەڵام ئەوان کە کەللەیان لە بەرد زەقتر بوو، بیان نەسەلماند.
چاری ناچار، دژوار بیاری دا سەری خەی هەڵبگرێت و بە قاچاخ بێ و بگەڕێتەوە باشووری کوردستانێ. پلیتی شەمەندەفەری کەی، لە مەدریدەوە هەتا ناو شاری باریی لە ئیتالیا گیر نەبوو. لەوشەوە پلیتی کەشتیی کەی تاوەکوو بەرەو شاری پاتەای یونانی بەوات. شەو داهات و بەرەو بەندەرەکە ڕۆیشت و پلیتی خەی بە ئەفسەری سنووری باری پیشان دا، ئەویش داوای گوزەرنامەکەی لە کرد. دژوار گوللەک هەوەی دا کە بەسەرهاتەکەی خەی تێبگەیەنێت، بەڵام قسەکانی دژوار لای ئەفسەرەکە وەک گیزەگیزی مەشوولان بوو، دووبارە و سێبارەی دەکردەوە کە پەویستی بە گوزەرنامەکەی ئەوە. کەشتی بەڕێ کەوت و دژواریش بەجێ ما.
بەتەنها، لەبەردەم دەریای ئەدریاتیک ڕاوەستابوو، نە ئەستەرەیەک، نە مانگەک لەژێر هەورە چڕەکەی ئەو شەوە سەری دەرنەهێنابوو، سامناکیی شەپۆڵی دەریاکەش قاچەکانی دژواریان خستبووە لەرزە. ڕەگای فرسەخەک لە ئاوەدانی دوور بوو، هەتا چاو بێ دەکرد تاریکی بوو. ئەو شەوە هەر لەسەر قەراخی دەریا نووست، یان چاکتر بڵێین هەوەی دا بنووت، چونکە لەگەڵ هەر شەپۆلەکی بەخوە لە خەو ڕادەچڵەکی و موچەکەکی پێدا دەهات.
سەر لە بەیانی، هەر لەگەڵ یەکەم پشنگی هەتاو، لە شوێنی خەی هەڵساوە و بەرەو شار دەرپەڕی. دوای سەراخکردن چاوی بە قاچاخچیەکی هەولێریی کەوت و هەمووی بە گەڵایەوە، قاچاخچیش داوای پارەیەکی باشی لێی کرد.
دژوار لەگەڵی پەک هات و بەڕێنی پە دا هەر کە پێی نا بە خاکی

باشووری کوردستانێ، پارێکی هەموو بخاتە نێو دەستی. دوای دەردەسەریەکی زۆر لە سواری ئەم بەڵەم، بە پشتی ئێو گوەدرێژ، بە کەلاوی ئێو گوند، هەتا ناو شاری سلێپی گیر نەبوو. لەوێش هەر بە پێ سنووری بەی و پێنجوێن بڕی زاخۆ. دوو ئەفسەری عێراقی سمێڵ زل چاویان پەی دەکەوت و پەی دەدانێ. ویستی لە دەستیان ڕا بکات، بەڵام زۆر دوور نەکەوتەوە و ئەفسەرکان کەوتنە پێشی. دژواریش بە هەناسەی سواروە پێیانی گوت: ((چ قەوما، کەعبە کێچ بوو؟ مەسجیدول ئەقسایە ووخاوە؟ ئەمن خەم خێکی ئێو وڵاتەمە و گوزەرنامەکەم ون کردووە))، ئەفسەرە نەجەفییەکە، بەدەم کەت کردنیەوە گوتی: ((بە ێنگتەوە دیارە کە کوردی، نەک عێراقی، سزای کێچبڕی نایاسایی لای ئەمە زیندانێ)).

_____

مانای وشەکان:
– دنەهانێپ: پەناهەندە، بەڵام بەپێچەوانەوە.
– تەناف: واتە تەل، تەنافباز: واتە تەلباز، ئێو کەسەی کە لەسەر تەل دەێوات و نمایشت دەکات، سەرک.
– گوزەرنامە: واتە پاسپەێت.

لە بەردەم پەنجەرەیەکدا.. شیعری عەبدوڵا سەمان(مەشخەڵ)

ئەمستا لەبەردەم پەنجەرەیەکی بەێنگ و بەیە وەستاوم
دەێپ دەێپ ئاونگەکانی سەر سەوزەگیای ژین دەژمێرم
لە تەیمانەی تەمەنەوە دەێوانمە بەفیەێدانی ئێو هەموو ەێژگارانەی
کەپەبوون لە دەشکان و نائومێدی
کە پەبوون لە خەخواردنەوە و پشت گوێ خستن
کە لەوەێژ بوون لە تەنیایی،
ەێک وەک تەنیایی بارانی وشکە ساەێکی ئەم ژیانە بڕینگە.
لە تەیمانەی تەمەنەوە دەێوانمە ئێو خەندانەی
بەئێوەی تاقە ەێبوارێک بییان بینێت!

وەک گوڵەی پایز هەوڵەرین.
لەدامێنی ئەو پەنجەرە ڕیش چەرمووەی ژین وەستاوم
کە شووشەکانی لەبەردەم خەمی درز تێبوونا دووچاری هەڕەس هاتوون
خەم دەبینم پیرەدارێکی تا بنی کەڵەگەتم
هەگم بەناخی زەمینی پڵکەنگینەی ژیانا چەتە خوارە
لەدامێنی ئەو پەنجەرە ژەنگگرتووەی هەورەبانی بەکەسیم
بیر لە سەفەری باندەکانی ئومێد و
بیر لە سەاوی هەورێکی ڕەشی سەر ئاسمانی خەیاڵ
بیر لە شیعر و
گریانی منداڵەکانم و
خەمی سەر ڕووخساری ژنە کەچەریەکەم دەکەمەوە.
بیر لە چەک و دروشمەکانی ئاپڵین
لە سەنگەرەکانی خەم و
لە گیانبازی کەترەکانی خشباوەی دەکەمەوە.
لە تەیمانەی تەمەنەوە پەنجەرەکەم بەکراوەیی جێدەهێم
تا پەپوولە ڕەنگاوڕەنگەکانی ئومێدی لەوە بچنە ژوورە و دڵەڕ
تا گەرانی هاوڕەکانم ببیستم و
باندەی شیعریشم بدات لە شەقەی باڵ
پەنجەرەکەم داناخەم و چاوەڕوان لەپشوازی وەنەکانی منایما
دەوەستم و
یەکە یەکە فیلمەکانی نەهامەتی و بەشمەینەتی
بە باخچە و مەرگ و گوڵەکان دەگەمەوە.
لەدامێنی پەنجەرەکی تەمەنمەوە ئادەوەستم
جگەرەیەکی ئێریدە دەکێشم و
فڕیدەیەک لە تانوپێم بدەستەوە
بەجووتە نەعلی ئیسفەنج و شەتەکی کەنارەکانی هاوایەوە
چاو دەبەمە ئەو ئەبردووەی پاوپڕ لە چیرۆکە دەسارد و
خەمهەنارەکان
پاوپڕ لە نیگا ونبووەکانی نەو کەنانەکانی چارنووس.
لەو دامێنەی پەنجەرەکە کراوەکەمدا دەوەستم و
داهاتوو گوبەران دەکەم
باندەکان بەرەو فەین بنە دەکەم
ژین دەنەمە نەو تابلۆیەکی جوان و
خشم لەنەو پەنجەرەکەی ژیانەوە هەڵدەدەمە کەتایی شیعرێکی تازە
خەم فڕی فەین دەکەم و
دەبمە چڵەکەی پیامەک بۆنەو دەی ئاسمانەوە
دەبمە ختووکەی خشیەک تا منارەک ژیر کەمەوە.

یاخود دەبمە نامەیەک و
لەجانتای کچەکدا دەبمە گریان یاخود بزە و خەشی
وام لە دامەنی پەنجەرەی ژیانەوە و شیعرەک هەردوو دەستی گرتووم
خەمەک دەی کردووم بە مەگای بەدەنگی
تازە ئیتر نادەتوانم پەنجەرەکە جێبهێڵم و
نە دەشتوانم جارێکی تر لەگەڵ جوانی شەو بکەم و
ببمە هاوڕێی خەم و پەژارە و دەتەنگی.

عەبدوڵا سەمان(مەشخەڵ)
سەرەتای تشرینی دوەمی ۲۰۲۳

بەرچنەیەك لەگوڵە شیعر.. ستار ئەحمەد

تۆ یاری بەگەردانەی فرمێسکەکانم بکە..
ئاگاداربە هەیانمەوەرێنە،
منیش دانەی باران کێدەکەمەوە.
بازمەدە بەسەر وشەی ژیاندا..
نەوەکوو پێت لەپیتێك هەکەوێ ،
خەم دەم..
بەرچنەیەك لەگوڵەشیعر ،
پریاسکەیەك..
لەوشەی تەڵت بۆ دەکەمەوە.
تاریکی تووڕەدەم،
کازیوەت لەبەرك دەنێم ،
دەزانم دەستەکانت..
لەپەنجەت دەگەڕێن،
بەیانیان..دەدەم بەشانداو
سپێدە،لەخەندەی گوڵ وەردەدەم.
کاتێ لەرێگە،بەردێك..
سێبەرمی شکاند،
ئەستێرەیەك لەسینەما داگیرسابوو.

دیارە ئەمڕۆم لەدۆنێ دزیوە..
ئایینده‌ش ،رووتبوونەوەی مەبەستە لەخەون،
بەربوونەوەی رستەیە لەهۆ،
بزربوونی وشەیە لەپەڕە.
ئەگەر نەگەیشتمە ژوانگەت ..
ڕێگەیەك رایکێشاوم بۆئەوێ .
تۆش وەرە…
دەزانی پرسیار لەسایەی غوربەتدا…
گوشینی دەستە بێ شینبوونی نیگا،
مردنی ژانە بێ جەژنەزای هەڵهاتن.
بەسەر بەرزاییدا سەرکەوە…
هەتاکوو دەگەیتە..رووپۆوی ڕۆخی گیان.
جوانیەك لەدرەخت وەرگرە…
نەسیمێك ببەخشە بەباران.
من دوورم..دەمگەیتێ…
گەر هاتی چەترت ناوێ,,,
بێ کوچ و کوژانەوەی کڵوە.
بەتاڵی بارانا خێت هەواسە،
بێ ئەوەی نەزانن،
شەوگارت لەتۆی بەفرا خەوانە.
وەرە پێکەوە…
خەناوکەی فرمێسك ببێنەوە.
رستەکان لەجوانی هەکشین.
گوێ لەسنگی کڵوەدەین..
دانەی باران کَەینەوە.
پیت بێ وشەکان دابنێین

ستار ئەحمەد

یەکەمجارێ.. شیعــــری نۆزاد

بەندی

یەکەمجارە
باران بە و
نەمم ئای! خەزگە بمبینیایە ..

بە منالێک ئەمم
ئەستا گەلاکانی
باخچەی باپیری وەریون ،
بەڵێ .. یارمەتییەکی بە ..
قاوەیەکیشی لەگەڵدا بخەرەوە ..
بە شاعیرێکی دەوڵەمەند ئەمم
ئەگەر سەفەرت کرد ،
لە فڕۆکەدا شیعرێکی
جوانی بە بخوێنەرەوە ..
بە هەور ناڵێم تۆی مەکە ،
بە قسەم ناکا ..
بە بای وەشت ناڵێم
قژی تۆک مەدەرەوە ،
بە قسەم ناکا ..
بە غاز فرۆشەکە ئەمم ،
لای ماڵی باپیری مەیکە ،
بە فلوت و هات و هاوار ..
دانیشتنەکەی
بە تۆک و پۆک مەدەرەوە ..

یەکەمجارە ،
باران ببارە و ..
شیعرێکت بە نەنووسم ..
بە لافاو ناڵێم
کرێلا سپییەکەت قوماویی نەکا ،
بە قسەم ناکا ..
ەوخسارم بارانی پیا ئەچڕێ و
هەشتا چەترەکەم هەڵنادەم ..
دوو سێ پیادە سەیرم ئەکەن ،
لە نەوان خەیانا ئەمن :
یان چەترەکەی ئیش ناکا ، یان

خ‌ی ل‌ کارکردن و‌ستاو‌ ..
ب‌ ه‌ور‌ بروسک‌ نا‌‌م م‌یترس‌نـ‌ ،
ب‌ قس‌م ناکا ..
ب‌ لای در‌خت‌کا ئ‌‌‌م ،
خ‌ی شتوو‌ و ه‌‌‌ئ‌ل‌رز‌ ..
پشیل‌‌یک ل‌ ژ‌ر م‌ردک‌ا
ت‌ماشای د‌نک‌ بارانک‌ان ئ‌کا ..
چاو‌‌‌ی چ‌ل‌ک‌ی‌ک‌
‌‌ی ه‌لان‌ک‌ی ه‌‌‌ کا ..
ب‌ خ‌م نا‌‌م ‌‌ی پ‌ م‌گر‌ ،
ب‌ قس‌م ناکا ..
چ‌ل‌ک‌ی‌ک ئ‌‌‌ ب‌س‌رچاو ،
نا‌‌م‌ ب‌ر پ‌نجر‌ک‌ی
با د‌ی دان‌خورپ‌ ..
ب‌ ت‌نک‌ر نا‌‌م ب‌و‌دا ت‌نـ‌پ‌‌‌ ،
ب‌ قس‌م ناکا ..
گ‌وا‌‌ ه‌ور‌ وا ه‌نای ،
ز‌ر تاریک‌ ،
م‌‌‌ر‌و‌ ..
ن‌ک لافاو ، برسی ب‌ و بتبا ..
ئ‌مشو‌ له دیار یادگار‌کانی با پیرت ، ئارام بگر‌ ..
گ‌ر ت‌نیایی نیازی خراپ بوو ،
پ‌م ب‌‌ ..
ب‌ ئاواز‌کی چ‌شم‌زار ئ‌‌‌م
ب‌ت و ..ژوور‌ک‌ت پ‌کا ل‌ ن‌ت‌ ..
ب‌ خ‌‌‌بارین نا‌‌م ن‌ی‌ت ،
ب‌ قس‌م ناکا ..
هیچ بیر ل‌ من م‌ک‌ر‌و‌ ،
ل‌ ه‌ر گ‌ش‌ی‌ک ب‌وانی ،
خ‌م‌ توند ب‌ر‌ک‌ت ئ‌گر‌ ..
ل‌ ه‌ر ‌‌گای‌ک بت‌و‌ ،
س‌ردانم ک‌ی ، ب‌رز و نزمی و
ه‌‌‌ت و بازگ‌ ناه‌‌ن ..
ه‌ر ئ‌ندام‌کم شار‌کی
ب‌ردومانکراو‌ ، ئازیز ..
با ن‌ک‌ویت‌ ژ‌ر دار و پ‌ردوو ..ئاگر ..
ووشک‌ سای‌ی ‌اناسپ‌رم ،

باخچەکانت نەخاتە لێستی وشکبوون ،
بە قسەم ناکا ..
بە خۆو ئەم ، نەهێڵە زەر بێرکێیتەوە ،
بتخاتە ژێر ڕەشماڵەکی ،
تا تۆر بنوی ..
بە درۆن ناڵێم ، ئەمشۆو مەیە ..
بە قسەم ناکا ..

یەکەمجارە ،
باران بە و
نەنم تە بڵێی ،
لەگەڵ تاوە ، نەیەتە خوار ؟
بڵێی باڵندەیەکی تۆ
لە نەوانماندا نەبێتە
دانوستانکار ؟ ..
داوا لە هیچ کەس ناکەم
هەواڵەکی تەم بە بڵێ ،
بە قسەم ناکەن

بڕووسکەکان.. شیعری ستیڤان شەمزینی

بڕووسکەی یەکەم

بە تەنیایی لە دایکبووم
عومرێک بە تەنیایی ژیام
لەناو حەشاماتێشدا
بە تەنیایی مردم
وای لە من
زامەکی چەند تەنیا بووم!

دەریایەکی خامۆشم
ئەگەر وەک پاپۆڕێک
بەسەرمدا تێپەڕیت
رەنگە دەزگەخکی ئاویی بم
ئەگەر وەک نەهەنگێک
لەناومدا بژیت
بەهەشتەکی مەنگم

ئەم گەردوونە زەر چڕێ
پرسیارم لە خەم کرد
کوانێ مرۆڤ؟
دەنگەکی نادیار وتی
مرۆڤایەتی دەمکێ قەی تەکەوتووە
لە جەگەیدا ژمارەیەکی بەشوومار
لە رەبەتی پارەپەرست
نیشتەجێی زەوین

شۆشگەڵەکی کەنەپەرستم
لە ئاوابوونی مرۆڤدا
خەون
بەهەاتنی مرۆڤایەتییەوە دەبینم
لە زەمەنی ئافاتی خۆیستیدا
خەون
بە شۆشی ئۆینەوە دەبینم
لە سەدەی قاتوقەیی شکەماندیدا
خەون
بە ژیانەکی باڵا بەرزترەوە دەبینم
ئەگەر تێیش وەک منیت
بە دوو دەی بڵێ: کەنەپەرستم

نازانم روو لە کوێ بکەم؟

بۆ هەر لایەک ئاوڕ دەدەمەوە
ژیان لە پشتی مەرگەوە
خەی دەشارێتەوە
کانی خنکاو سەاوم لە دەکات
هەوای سیلاوی هەمدەمژێت
نیشتمانم
لاشەیەکی ساردەوە بووە
تاراوگەش دەکەیان
کە گەڵکی هەیە بۆ فرۆشتن؟
بۆ نرخێکی گونجاو لەی دەکەم

بەختەوەریی پۆشاکێکی تەسکە
بۆ بەری منداڵ ناچێت
غەریبی بەر لووتی گرتووم
ناهەقیت بۆنی عەتری
خاکی نیشتمان بکەم
تاریکیی تاراوگە لێخنی کردووم
بوار نادات، ژنێک
بمکاتە رووبارێکی ئیرەس
لێم بگەڕێن
با مەرگ بۆ ئەسپەکەیەوە بێت
بۆ زنجیر بەدوای خێدا رامکێشێت
کە ئێم پیاوە گەدایەی لە بیرە؟
لەوانەیە تەنیا یەک ژن هەبێت
بۆ نهێنی فرمێسکم بۆ بژێ

وەرزی باران.. شیعری\ سمکۆ

ئەحمەد هەشید

کراسەکەم
هەشتا بەسەر تەنافەکەوەیە
ئەوەی با بردی
ترپەی تەمەن بوو

دەست لە سەبەری درەختەکان
دەکەشمەوە
بۆزنە هەتاوەکم هەیە
فینکتر

هەموو بەشاییەکانی خەم
بە (تۆ) پە دەکەمەوە
تۆ وشەی گونجاوی منی

، بەسەر ستونەکانەوە
ئاماکان گیان لە دەست دەدەن
کە با دەخەوە

لە ترافیکەکان ناوەستم
کە لەگەلمای
هەموو هەنگەکان سەوزن

، مەسرەفگەرا نیم
وەرزی باران
چەترەک بە هەردوکمان بەسە

، مووچەکەم نا
ترپەی دە و هەمی هەناسەم
دەخەمە سەر هەژماری تۆ

، سپیندارەکانی دەگەن
بەی سەر بە کامە زەن بن
!کوکووختییەکان

دەم
ناگەمە هیچ شونەک
! ئاوارە شونی کوا

کەس ناگاتێ ئەوسەری کەمان
لێ هەگبەی (با) بەگەن دەکا
.خەونی مرۆڤ

هاوار و ئاگاداری یەک بە خاوەن دوکانێکانی قەیسەری نەقیب و شوێنەوارێ کوردی یەکان لە شاری سلێمانی و بازاڕەکانی

هاوڕاتیانی بەڕێز و دڵسۆزانی بە ئەمەکی شار

هەروەک و لە هەواڵەکان بینیتان و بیستتان. کە لە هەردوو شاری. هەولێرو کەرکووک کاری تێکدەرانەو سووتان لە بازاڕو شوێنەوارێ کۆنەکانی ئەو دوو شارێ ووی داوێ، ئەمێ دەستی ئەنقەست میتی تورکیا و بە ئاگاداری خائین و خەفرۆشکانی کورد دەچێت بە ڕەوە.. هیواداربن چاوکراوەو وریا وهوشیاربن لە ئاست ئەم ماوەرانەیە کە بە دەستی ئەنقەست دەکرێت …خۆ ئامادەکردن دژ بەو کارە وەک دانانی کامێرای چاو دێری… کەرستەی پێویست لە هەڵگیرسانی هەر سووتان و ئاگر کەوتنەوێیک… چونکە گەر لە ناو قەیسەری نەقیب ئەو کارە ڕوو بدات دەبێتە ماوەرانی زەر کەس و تێکدانی شوێنەوارێ کانمان و زەر دوور نیی یە ببێتە کارەسات… دوژمن لە فرسەتێک دەگەڕێت و دەیەوێت ئەو کارانە ئەنجام بدات.
تکایە ماڵ و حاڵ و قووتی خۆت و وڵاتت بپارێزە.

خەمخۆرێکی نیشتمان و خەڵک